

Omsorgsovertakelse av barn med familie som har bakgrunn i den kollektivistiske kulturen

- redegjørelse av kulturforskjeller og hvordan hensynet til kulturell bakgrunn vektlegges i vurderingen av barnevernloven § 4-12, § 4-1, § 4-15, § 4-19 og § 4-21

Kandidatnummer: 683

Leveringsfrist: 25.11.2015

Antall ord: 17 705

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema	1
1.2	Metode	2
1.3	Lovgivning	3
1.4	Kultur	5
2	BARNEVERNETS ANSVAR	10
2.1	Historie	12
3	OMSORGSOVERTAKELSE	13
3.1	Generelt om omsorgsovertakelse	13
3.2	Bakgrunnen for omsorgssvikt	15
3.2.1	Oppdragervold	15
3.2.2	Seksuelle overgrep	24
3.2.3	Å være vitne til vold	25
3.2.4	Annen omsorgssvikt	25
4	TYPETILFELLER	28
4.1	Asylbarn	28
4.2	Innvandrere	30
4.3	Barn med én forelder med kollektivistisk bakgrunn	32
5	BARNETS BESTE	34
6	PLASSERING	38
7	SAMVÆR	41
7.1	Bvl. § 4-19 første ledd	41
7.2	Bvl. § 4-19 annet ledd	41
8	TILBAKEFØRING	44
8.1	Bvl. § 4-21 første ledd første punktum	44
8.2	Bvl. § 4-21 første ledd annet punktum	45
9	AVSLUTNING	49
10	LITTERATURLISTE	50

10.1	Lover og traktater	50
10.2	Forskrift og retningslinjer	50
10.3	Forarbeider	51
10.4	Kommentarer	51
10.5	Høyesterettsavgjørelser	51
10.6	Underrettsdommer	51
10.7	Internasjonale dommer	52
10.8	Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, og Utlendingsnemnda	52
10.9	Litteratur	52
10.10	Artikler	53
10.11	Avisartikler	54
10.12	Nettsider	54
10.13	Personlig meddelelse	55

1 Innledning

1.1 Tema

Norge er i dag et multikulturelt samfunn. Med dette følger kulturelle praksiser i mange henseende. Det er mange viktige spørsmål i kjølvannet av innvandring. Ett viktig spørsmål kan være å diskutere hvor stor grad av likhet mellom kulturer som er nødvendig. Hvilke forskjeller skaper problemer? Og i hvilken grad må innvandrere ta til seg den norske kulturen for at integrasjon skal bli vellykket? I hvor stor grad kan vi godta forskjellig barneoppdragelse?¹ Temaet for denne oppgaven er å redegjøre for omsorgsovertakelse av barn som har foreldre med bakgrunn i den kollektivistiske kulturen. I den kollektivistiske kulturen fokuseres det på fellesskapet, og ikke enkeltindividet.² Innenfor familiene er det tydelig hierarki. I kollektivistisk kultur er barneoppdragelse et familiært fenomen og en privatsak. I Norge er barneoppdragelse i utgangspunktet en privatsak, men det er et offentlig anliggende i de tilfeller der oppdragelsen ikke er tilfredsstillende. Oppdragervold var et forholdsvis vanlig verktøy i barneoppdragelsen i Norge, for noen tiår tilbake. Det er nå forbudt i norsk lov, men det er et fenomen som fortsatt blir brukt i kollektivistisk kultur. Barnets stilling i samfunnet har endret seg i Norge. Kunnskap om hvordan ulike handlinger påvirker barn har blitt større. Det er anerkjent at barn har samme rettigheter som voksne, slik vi ikke vil behandle andre voksne skal vi heller ikke behandle barn. Det er kulturelle ulikheter i hvilken emosjonell kontakt man har mellom foreldre og barn. I den kollektivistiske kulturen er man ikke opptatt av et nært forhold, på samme måte som man er i Norge. Jeg vil fokusere på oppdragervold som bakgrunn for omsorgsovertakelse, men vil også behandle andre former for omsorgssvikt.

Ved en omsorgsovertakelse vil det måtte gjøres påfølgende vurderinger. Disse vil være vurdering av "barnets beste", plassering av barnet, omfanget av samvær mellom barn og biologiske foreldre, og etterhvert tilbakeføring til biologiske foreldre. I oppgaven vil det bli redegjort for hvordan hensynet til etnisitet, språk, kultur og religion skal vurderes innenfor de etterfølgende vurderingene av en omsorgsovertakelse, som vurderingen om "barnets beste", plassering, samvær og tilbakeføring.

Jeg skal i denne oppgaven beskrive typetilfeller av minoritetsgrupper i Norge som typisk har kollektivistisk familiebakgrunn. Disse typetilfellene er medfølgende barn i en asylsøkende familie³, innvandrerbarn og barn med én forelder med kollektivistisk bakgrunn og den andre

¹ Cappelen Damm (2011)

² Jensen (2011) s. 208

³ heretter asylbarn

norsk. Jeg vil ikke behandle hvilke skadefølger oppdragervold kan ha for barn som opplever det. Skadefølger vil ikke være påvirket av kultur. Det vil ikke være kulturbetinget hvilken skade barn får av oppdragervold.

Når kulturulikheter beskrives i første del av oppgaven tar jeg utgangspunkt i kulturbegrepet generelt og ikke særskilt tilknyttet til oppdragervold. Jeg vil i oppgavens andre del beskrive oppdragervold ut i fra lov, konvensjoner og det kulturelle aspektet.

1.2 Metode

I oppgaven er det tatt utgangspunkt i lovhjemler i barnevernloven⁴, barnekonvensjonen⁵ og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen⁶. Da med særlig vekt på de bestemmelsene som hjemler grunnlag for omsorgsovertakelse, ”barnets beste” og ulike kulturelle aspekter. Disse bestemmelsene gir grunnlag for skjønsmessige vurderinger, og de må tolkes i lys av andre rettskilder.

Videre vil det bli henvist til Høyesterettsdommer og underrettspraksis. Det har ikke vært mange saker om omsorgsovertakelse med fokus på kulturelle ulikheter oppe i Høyesterett. Derfor vil det bli henvist til underrettspraksis da det har vært større antall saker oppe for tingretten og lagmannsretten. Sakene som det henvises til fra Høyesterett omhandler i størst grad samvær og tilbakeføring etter omsorgsovertakelse. Avgjørelser fra Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, har også vært relevante for å søke info. Det er her barnevernssaker i første instans blir behandlet juridisk. Det har vært en del saker oppe, slik at det har vært vanskelig å få oversikt over alle, men jeg har valgt de sakene jeg synes passer best under de aktuelle kapitlene i oppgaven. I praksisbasen hos Utlendingsnemnda fant jeg også en sak som var relevant for spørsmål om hvilken betydning omsorgsovertakelse kan ha for asylsaken.

Forarbeider nyttes i denne oppgaven, for å klargjøre bestemmelsenes ordlyd og hvilken betydning ulike momenter skal ha ved vurderingen av de ulike bestemmelsene.

I oppgaven bygger det generelle om barnevernets kompetanse, og generelle tolkninger av barnevernloven, barnekonvensjonen og EMK, på juridisk litteratur. For det spesielle om kultur, har jeg måttet søke i litteratur fra tilgrensende fagfelt, som for eksempel barnevern. I en barnevernssak er det en barnevernfaglig vurdering som er grunnlag for en juridisk handling. Det er disse vurderingene som i siste instans ender i en juridisk vurdering. Jeg har derfor funnet

⁴ Lov 17.juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven)

⁵ FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989

⁶ Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950

det relevant å søke kunnskap i litteratur fra tilgrensende fagfelt. Jeg har ikke funnet litteratur som ser på den kollektivistiske kulturen fra et juridisk perspektiv i forhold til barnevernssaker.

I løpet av 2015 har Redd Barna lagt frem to rapporter⁷, som jeg har funnet relevante. Disse har vært interessante for å få et innblikk i hva som fungerer og ikke fungerer i praksis, da de bygger på samtaler og undersøkelser i barneverntjenesten og andre arbeidsgrupper som jobber tett på barn. Et lite innblikk i dette har jeg også fått gjennom samtale med en ansatt i Flyktningetjenesten på Lillehammer⁸. Jeg har også sett på medias rolle, og dermed brukt artikler fra Aftenposten. Til slutt har jeg også sett på en biografi⁹ om hvordan det er å vokse opp i en kollektivistisk kultur.

1.3 Lovgivning

I Grunnloven¹⁰ § 92 er det om menneskerettighetene hjemlet:

“Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.”

Gjennom menneskerettsloven¹¹ har Norge gjort Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) og FNs konvensjon om barnets rettigheter (BK) til norsk lov, jfr. menneskerettsloven § 2. Konvensjonene som er tatt inn i loven er gitt forrang foran andre lovbestemmelser i norsk lov gjennom menneskerettsloven § 3. Konvensjonene har en mellomstilling mellom Grunnloven og annen norsk lovgivning. Barnekonvensjonen inneholder fire prinsipper som betraktes som generelle prinsipper.¹² Disse er:

1. prinsippet om ikke-diskriminering etter artikkel 2,
2. prinsippet om barnets beste etter artikkel 3,
3. prinsippet om barnets rett til liv og utvikling etter artikkel 6, og
4. prinsippet om barnets rett til å bli hørt etter artikkel 12.

I denne oppgaven vil jeg kun behandle prinsippet om barnets beste inngående. De andre prinsippene vil bli nevnt der de kommer til sin rett.

⁷ Paulsen (2015) og Berggrav (2015)

⁸ Miklavic (2015)

⁹ Raja (2008)

¹⁰ Lov 17.mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov

¹¹ Lov 21.mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

¹² Høstmælingen (2012) s. 19

I 2014 ble det gjort flere endringer i Grunnloven og da ble flere av EMKs og BKs generelle prinsipper gjort til Grunnlovsbestemmelser. De som har betydning i denne oppgaven er grl. § 102 om retten til privatliv og familieliv, og § 104 om barnets beste.

Når barnevernet skal iverksette tiltak må de holde seg innenfor legalitetsprinsippet.¹³ Dette innebærer at det offentlige ikke kan gripe inn i borgerens private liv uten hjemmel i lov. Grunnloven § 113 lyder:

“Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov.”

Denne bestemmelsen ble tatt inn i Grunnloven i 2014 og er ”ment å uttrykke det tradisjonelle legalitetsprinsippet”.¹⁴ Bak dette prinsippet ligger det at inngrep ikke skal komme helt tilfeldig og overraskende på borgerne som blir berørt av dem. Både hensynet til forutsigbarhet og forholdsmessighet er viktige i sammenheng med legalitetsprinsippet.¹⁵

Det er barnevernloven (bvl.) som avgjør hvilke inngrep barnevernet kan foreta. Barnevernet kan bare iverksette de tiltak som er nødvendig. Det følger av det minste inngreps prinsipp at barnevernet ikke kan iverksette de mest inngripende tiltak før de mildere er prøvd ut. Hvis barnevernet skal iverksette omsorgsovertakelse, må det ha vært iverksatt hjelpetiltak i familien først, jfr. bvl. § 4-12 annet ledd. Jeg vil ikke behandle hjelpetiltak i denne oppgaven, da det faller utenfor oppgavens problemsstilling og ville gjort oppgaven for omfattende og overfladisk.

Høyesterett har i Rt. 2012 s.1832 gitt uttrykk for at norsk rett er i samsvar med våre internasjonale forpliktelser.

”De begrensninger som EMK og barnekonvensjonen stiller til myndighetene for å gripe inn i familielivet må således ansees som ivaretatt gjennom bestemmelsen i barnevernloven.”¹⁶

Gjennom inkorporeringen av EMK og BK må Norge forholde seg til Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (EMD) og FNs komité for barnets rettigheter. I forhold til uttalelser fra Barnekomitéen er ikke Norge bundet av disse. Likevel er Norge bundet av konvensjonen og med dette må den norske loven være i samsvar med den. De uttalelsene komitéen kommer

¹³ Bendiksen (2014) s. 177

¹⁴ Eckhoff (2014) s. 341

¹⁵ Bendiksen (2014) s. 27

¹⁶ FNV-2013-952-OSL

med i forhold til tolkning av konvensjonen vil derfor ha betydning for hvordan den kan tolkes også her.¹⁷ Dommer fra EMD er Norge bundet av på en annen måte. EMD er en domstol:

”av mellomstatlig karakter: Avgjørelser av Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) binder altså Norge rent *folkerettslig*; i seg selv gir de altså ikke rettigheter eller plikter for den enkelte. Det er ikke tale om en overnasjonal mekanisme som ville krevd vedtak etter grl. §§ 115 eller 121.

Dette innebærer bl.a. at norske rettsavgjørelser bevarer sin rettskraft fordi EMD har bestemt at en eller annen side av prosessen eller resultatet strider mot Norges forpliktelser etter EMK.”¹⁸

Blir Norge dømt av EMD kan likevel sakene kreves gjenopptatt i norske domstoler, jfr. tvisteloven¹⁹ § 31-4b.

Det er Fylkesmannen som i første instans avgjør en sak om omsorgsovertakelse.²⁰ Deretter kan sakene ankes til domstolsystemet, med tingretten som første instans.

1.4 Kultur

”Kultur dreier seg om systemer av kunnskap, verdier og betydninger mennesker bruker for å orientere seg i verden.”²¹

Kulturbildet i verden deles som regel i to. Den vestlige kulturen kalles en individualistisk kultur. Her står individet i sentrum, og dets lykke og selvrealisering. I Asia og Afrika kjennetegnes kulturen av at fellesskapet går foran individet. Dette kalles en kollektivistisk kultur.²²

”I kollektivistiske kulturer er verdier og normer som gjensidig avhengighet, underkastelse og plikt sentrale.”²³

¹⁷ Høstmælingen (2012) s. 23 og Hofman (2010) s. 37

¹⁸ Eckhoff (2014) s. 536-537, forfatterens kursiv

¹⁹ Lov 17.juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

²⁰ Bendiksen (2014) s. 36

²¹ Vike (2009) s. 15

²² Jensen (2011) s. 208-209

²³ Jensen (2011) s. 209

Tidligere var det likheter ved kulturen i Norge og den kollektivistiske kulturen. Jeg vil komme tilbake til dette senere under kapittelet om kulturforskjeller angående oppdragervold. Den individualistiske kulturen er relativt ny. Det er kulturen i Norge som har endret seg.

Kulturskillet mellom kollektivistisk og individualistisk kultur, har betydning for hvordan man ser på familiestrukturen, hvilken plass barnet har i samfunnet og hvordan man ser på barneoppdragelse.²⁴ I den individualistiske kulturen har barnet førsteplass i familien.²⁵ Den kollektivistiske kulturen er kjennetegnet av at familien er hierarkisk organisert.²⁶ Barn er nederst og gutter står høyrere enn jenter.²⁷ Når disse oppdragelsesnormene møter hverandre kan det skape problemer. Det er vanskelig å tilpasse de to kulturene til hverandre.

”Ulikheter i synet på hva barn skal ha ansvar for, hvordan barn skal opptre (...) og hvordan fysisk disiplinering benyttes kan skape spenninger.”²⁸

I de to samfunnstypene skilles det mellom hvordan familien er organisert.²⁹ I en individualistisk kultur er det kjernefamilien, med mor, far og barn, som er vanlig familie struktur. I den kollektivistiske kulturen er det storfamilien, der foreldre, barn, besteforeldre, tanter og onkler regnes som nærmeste familie. Dette preger også hvordan man bosetter seg. I en storfamiliekultur bor mange sammen, eller i nær tilknytning til hverandre. Dette er ikke tilfelle i den individualistiske kulturen, der det er kjernefamilien som i hovedsak bor sammen.³⁰ Man flytter fra foreldrene sine. Gjerne etter man er blitt myndig, og det er ikke vanlig å flytte inn i nabo-uset. I den kollektivistiske kulturen flytter sjelden barna før de gifter seg, og hvis det er en datter som gifter seg, flytter hun direkte inn hos svigerfamilien for å ta seg av svigerforeldrene. Om det er en sønn som gifter seg, blir han boende hos sine foreldre og kona flytter inn.³¹

Hvordan man ser på enkeltmenneske vil være ulikt i de forskjellige kulturene. I familier med en kollektivistisk kultur ser man ikke på individet som et individ, men på det hele som en enhet. Et barn som oppfører seg dårlig, vil vanære foreldrene. Det er foreldrene som blir belastet av storsamfunnet, ikke barnet.³² Hvordan mennesker rundt ser på en familie er av stor betydning. Familiens ære står helt sentralt. Hvis familien opplever noe som kan påføre dem skam

²⁴ Jensen (2011) s. 232-234

²⁵ Jensen (2011) s. 211

²⁶ Jensen (2011) s. 210

²⁷ Raja (2008) s. 40

²⁸ Jensen (2011) s. 214

²⁹ Jørgensen (2009) s. 61

³⁰ Jensen (2011) s. 209-211

³¹ Raja (2008) s. 131

³² Wikan (2007) s. 24

vil dette ha stor betydning for deres sosiale status. I en individualistisk kultur vil det være individet som opplever skam. De vil kjenne på dette personlig, uten at nødvendigvis familien opplever sosial belastning. Hevn er et begrep som har en annen betydning i den kollektivistiske enn den individualistiske kulturen. Den som har brakt skam over familien vil kunne bli hevnet for dette, enten av andre familiemedlemmer eller andre i samfunnet. Hvis en datter bringer skam over familien, kan dette medføre hevn ved at for eksempel en bror eller onkel skal voldta henne. Dette vil da ha den konsekvens at hun blir ”skitten” og ingen vil gifte seg med henne. Dette vil påføre familien ytterligere skam, da det at barna blir gift er viktig for familien. I tingrettsdommen, TOSLO-2014-164849-1, uttaler en professor i sosialantropologi seg om ære og skam³³:

”Wikan forklarte at en kvinne skal være ren og kysk når hun gifter seg. Familiens ære, og det vil si dens respekt i samfunnet, er avhengig av at jentene er rene.”

Saken omhandler ”æresrelatert vold i nære relasjoner”. Far var tiltalt for å ha utøvet vold mot sin datter og ha inngått avtale om drap av hennes kjæreste. Forholdet datteren hadde til kjæresten, var ikke ønsket av faren.

Æresdrap er en form for hevn som utføres for å gjenopprette familiens ære. I LF-2003-2422 karakteriserte lagmannsretten drapet eksmannen hadde utført mot sin ekskone, som et æresdrap. Lagmannsretten la vekt på at det i den afghanske kulturen paret var oppvokst i, var ikke skilsmisse akseptabelt uten at ektemannen hadde godkjent det. Kona hadde her forlatt sin mann grunnet vold og mishandling i hjemmet. Dette påførte mannen skam. I LE-2014-101506 hadde den tiltalte drept sin ektefelle som følge av hennes uakseptable adferd sett i et kulturelt lys. Kona hadde her hatt kontakt med en mannlig barndomsvenn i Pakistan. Lagmannsretten sier dette om tiltaltes bakgrunn for drapet:

”Han mente at alle familiens naboer i Pakistan visste om kontakten mellom fornærmede og barndomsvennen. Dette var stor skam, og for å gjenopprette æren måtte han drepe fornærmede.”

I Rt. 1984 s. 1146 tok Høyesterett hensyn til den kulturelle bakgrunnen til de tiltalte ved vurdering av straffeutmålingen. De tiltalte hadde drept en mann som hadde hatt seksuell omgang med deres datter og søster. Høyesterett avgjorde at det kulturelle aspektet i saken, at drapet ble utført på bakgrunn av tradisjonell kulturell praksis, skulle ha betydning for straffeutmålingen. Om Høyesterett vil tillegge kulturelle hensyn lik vekt ved utmåling av straff i dag, er

³³ uavhengig av sakens faktum

usikkert. I 1994 avsa Høyesterett en dom der de kom til at det ved straffeutmålingen ikke kunne legges vekt på kulturelle aspekter som formildende omstendighet.³⁴ Høyesterett uttalte her at saken skilte seg fra saken i 1984 på en slik måte, at man ikke kunne legge samme utgangspunkt til grunn. Uansett kan det ha vært en pekepinn til at Høyesterett ikke vil gi kultur en slik formildende egenskap. Nå, over 20 år senere, vil det være sannsynlig at Høyesterett fraviker dette helt hvis en liknende sak med samme anførsler kommer opp til doms.

Forventningen om hevnaksjoner er en stor trussel for kvinner, da det oftest er handlinger som involverer dem, hevnaksjonene dreier seg om. Likevel kan hevnaksjonene også være vanskelig for menn, da de blir pålagt en handlingsplikt. De må alltid være på vakt og vokte sine jenter. Dette kan være psykologisk tyngende.

Den sosiale kompetansen er den viktigste egenskapen hver og en har, og det er det foreldrene skal lære barna opp til. Et usosialt barn er ikke godt nok oppdratt.

”For mange minoritetsforeldre er sosial kompetanse en overordnet verdi, og dette er ensbetydende med intelligens.”³⁵

Menneskene lever veldig tett, og som nevnt lever familiene sammen på en annen måte enn i den individualistiske kulturen. Målet i hverdagen er å hjelpe hverandre og ta vare på hverandre. I en individualistisk kultur er man mer opptatt av hvordan man har det med seg selv, enn hvordan man har det i forholdet til andre.³⁶

En annen forskjell er hvordan betydningen av oppdragelse oppfattes. I den individualistiske kulturen mener man at barnet formes etter den oppdragelsen som gis. Barnet må veiledes for at det skal kunne vokse opp til å bli et selvstendig individ. I en kollektivistisk kultur er oppfattelsen av en annen karakter. Man mener at barnet lærer og vokser opp av seg selv. Handlinger mot barn i tidlig alder har ikke særlig påvirkningskraft.³⁷ De som passer på barnet er gjerne besteforeldre og evt. eldre søsken når disse er gamle nok. Foreldrene til barnet har andre oppgaver. Forholdet mellom barn og foreldre er som oftest uten særlig fysisk kontakt. Det er heller ikke slik at foreldrene prater mye med barna. Øyekontakt betyr som regel mangel på respekt. Barna hører ikke skryt til seg selv, men hører skryt om seg selv.³⁸

³⁴ Rt. 1994 s.1392

³⁵ van der Weele (2011) s. 131

³⁶ van der Weele (2011) s. 129

³⁷ van der Weele (2011) s. 128

³⁸ Jensen (2011) s. 234

Barneloven³⁹ og barnevernloven er formet etter de kulturelle verdiene som er sentrale i Norge, altså etter en individualistisk kultur. Når man leser barneloven og barnevernloven kan man finne igjen det som i den individualistiske kulturen er sentralt. Barnet står i sentrum. Barnekonvensjonen, utarbeidet av FN, er formet etter de samme verdiene. Det er de vestlige verdiene som i stor grad er representert i barnekonvensjonen, noe som gjør at konvensjonen kan være vanskelig å forholde seg til for de landene som har et annet kulturelt syn. Selv om de fleste land har ratifisert konvensjonen, unntatt Sør-Sudan og USA⁴⁰, vil det nok være mange av bestemmelsene flere land ikke klarer å forholde seg til. At de vestlige verdiene så tydelig blir foretrukket av FN kan gjøre at mange føler at deres verdier blir nedvurdert.

”I et individualistisk verdisett hvor barns selvstendige rettigheter har en sterk stilling, er det lett å overfokusere på barnet som en selvstendig enhet. Møter du noen med et kollektivt verdisett, vil skillet mellom voksen og barn være mindre uttalt. Det vil oppleves unaturlig å se barnas behov uavhengig av egne behov. ”Barnets beste” er et godt eksempel på denne individualiserte forståelse av barnet som uavhengig størrelse.”⁴¹

³⁹ Lov 8.april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova)

⁴⁰ Karlsen (2015)

⁴¹ van der Weele (2015) s. 19

2 Barnevernets ansvar

Barnevernet skal sikre barn og unge i Norge en god og trygg oppvekst, jfr. bvl. § 1-1. Barnevernloven har to formål:

1. å ”sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg i rett tid”,
2. og ”bidra til at barn og unge får trygge oppvekstsvilkår”.

Barnevernet skal sikre at barn får god nok omsorg ut i fra de nedre forventingskravene som er lagt i barnevernloven. I utgangspunktet er det foreldrene som alene har ansvaret for sine barn, for omsorg og oppdragelse. Om ikke foreldrene gir barna tilstrekkelig omsorg, har det offentlige et ansvar for sette i verk tiltak som skal sikre at barn får en god oppvekst. Barn har en grunnleggende rett til liv, utvikling og omsorg.⁴²

Utgangspunktet er at et barn skal vokse opp hos sine foreldre. Det biologiske prinsipp er et grunnleggende prinsipp i barnevernretten, og anses også å være til barnets beste, som jeg skal komme tilbake til senere i oppgaven. Høyesterett har beskrevet prinsippet slik:

”Til grunn for prinsippet ligger at foreldrene har det primære ansvaret for barns omsorg, mens barnevernet har det subsidiære.”⁴³

I forarbeidene til barnevernloven beskrives forholdet mellom foreldre og barnevernet, og barnevernets ansvar slik:

“Omsorg for og oppdragelse av barn er i første rekke foreldrenes ansvar. Foreldre kan likevel ha behov for hjelp av barnevernet i kortere eller lengre perioder. De klarer kanskje ikke alene å gi barnet den omsorg og trygghet det har behov for. Da har barnevernet et ansvar for å hjelpe til.”

Videre heter det i forarbeidene:

“Hovedoppgaven til barnevernet er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid.

⁴² Bendiksen s. 175-176

⁴³ Rt. 2012 s. 1832 avsnitt 27

Denne oppgaven innebærer både å ivareta barns omsorgssituasjon når foreldrene svikter, og å hjelpe barn og ungdom med alvorlige atferdsvansker.”⁴⁴

Det følger av bvl. § 1-2 at loven gjelder for alle barn som oppholder seg i Norge. I barnekonvensjonen foreligger det et forbud mot diskriminering, jfr. art. 2. Barn i en asylsøkende familie, innvandrere eller som har én forelder med utenlandsk bakgrunn har på samme måte som etnisk norske barn, rett til beskyttelse. Det vil være brudd på diskrimineringsforbudet om barnevernet behandler disse sakene annerledes enn behandling av saker som gjelder etnisk norske barn.⁴⁵ Statene har etter barnekonvensjonens art. 3 nr. 2 et ansvar for ”å sikre barnet den beskyttelse og omsorgen som er nødvendig for barnets trivsel” og etter art. 27 har barn rett til en tilfredsstillende levestandard. Barnevernet har ansvar for å følge opp, og behandle saker om barn med utenlandsk opprinnelse på lik linje med ansvaret de har for etnisk norske barn.⁴⁶ Hvis barnet oppholder seg i landet midlertidig, vil barnevernets kompetanse være begrenset. Dette vil for eksempel gjelde om det barn er her på ferie. I forarbeidene til barnevernloven er det om dette uttalt:

“Første ledd gir uttrykk for at lovens bestemmelser om tjenester og tiltak i utgangspunktet skal gjelde for alle som oppholder seg i landet. Det kreves således ikke at vedkommende er norsk statsborger, eller at oppholdet er av en viss varighet. Varigheten vil likevel ha betydning for hvilke tiltak som kan iverksettes. Hovedprinsippet er at inngrep i akutsituasjoner må kunne nyttes selv ved kortvarige opphold, f.eks. turistopphold, mens inngrep av mer langvarig karakter vil komme på tale kun ved mer langvarig opphold i landet.”⁴⁷

I forarbeidene vises det også til Sosiallovutvalget som uttaler dette:

“Dersom vedkommende utlending har bopel her i landet er det helt på det rene at folkeretten ikke avskjærer adgangen til å anvende norsk rett.

Hvis det dreier seg om midlertidig opphold, vil utenlandske regler og avgjørelser i langt større grad komme inn i bildet. I hvilken utstrekning vil avhenge både av det konkrete innholdet av vedkommende lands lovgivning og av hva slags vedtak det er

⁴⁴ Prop. 106 L (2012-2013) s. 26

⁴⁵ Komité for barnets rettigheter (2005) avsnitt 18

⁴⁶ Høstmølingen (2012) s. 303

⁴⁷ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 106

tale om å treffe her i landet. Bl.a. er det en vesentlig forskjell på å gå til omsorgsover-
takelse og det å treffe et midlertidig vedtak for å avverge en akuttsituasjon.”⁴⁸

Om barnet er her over en lengre tid, vil barnevernet ha mulighet til å anvende seg av alle tiltak i barnevernloven. Barnet vil være beskyttet etter norsk lov på lik linje som andre barn i riket. Dette gjelder selv om barnets og foreldrenes oppholdsstatus er uklar, hvis det er en asylsøken-
de familie. Det vil i slike tilfeller være barnets tilknytning til landet som er av betydning for barnevernets ansvar, selv om foreldrene til barnet ikke har lovlig opphold, jfr. LH-2014-
104379. Jeg vil ikke gå mer inn på vurderingen av hvilken lengde eller tilknytning som må til
for at alle tiltak etter barnevernloven skal kunne anvendes.

Våren 2015 ble det fremlagt en rapport om barnevernets arbeid med asylbarn. I denne rappor-
ten kommer det frem at mange barnevernsansatte føler de ikke kan nok om kulturforskjeller
og dets betydning for ulik barneoppdragelse.⁴⁹

2.1 Historie

De første barnelovene var de Castbergske barnelovene som ble vedtatt i 1905. Norge var tid-
lig ute i forhold til andre land, som først senere vedtok lignende lover.⁵⁰ Disse lovene om-
handlet blant annet forholdet mellom barn og far der barnet var født utenfor ekteskap. Barne-
lover har i senere tid blitt endret og utvidet.

Barnevernloven ble vedtatt første gang i 1896. Den omhandlet kun barn med atferdsproble-
mer. I 1953 ble barnevernets ansvar utvidet slik at det også fikk ansvar for barn som lever
under forhold som kan skade deres utvikling, og ansvar for barns oppvekstkår. Dette er ansva-
ret ligger fortsatt til barnevernet gjennom barnevernloven.⁵¹

I flere tiår har Norge hatt lover som gjør barn til et eget rettssubjekt. Man er i norsk kultur
vant til å tenke på barn som et individ med rettigheter, på lik linje med voksnes rettigheter.
Når man kommer fra en kultur som ikke har slik rettslig forankring av barns rettigheter kan
det være vanskelig å sette seg inn i denne tankegangen. Mange vil heller ikke ha noe forhold
til at det offentlige har makt og mulighet til å tre inn i familiens sfære. Barnevernet er en of-
fentlig instans de først blir kjent med etter at de kommer hit.⁵²

⁴⁸ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 18

⁴⁹ Paulsen (2015) s. 61-62

⁵⁰ Lønnå (2015)

⁵¹ Jakhelln (2015)

⁵² Raja (2008) s. 71

3 Omsorgsovertakelse

3.1 Generelt om omsorgsovertakelse

“Barnevernloven bygger på det biologiske prinsipp, altså forutsetningen om at barn har rett til å vokse opp hos sine foreldre.”⁵³

Dette anses også som hovedregel å være til barnets beste, jfr. bvl. § 4-1. I både barnekonvensjonen og EMK virker det som om dette er det grunnleggende prinsippet for hvordan barn skal vokse opp. I EMK art. 8 er det slått fast at alle har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv. Det samme er tatt inn i grl. §102. EMK beskytter barn på lik linje med voksne, det er i denne sammenheng barnets rett på beskyttelse av sitt familieliv.⁵⁴ Familiebegrepet etter EMK befatter mer enn kun forholdet mellom barnet og dets biologiske foreldre:

”Barnets rett til vern mot ulovlige eller vilkårlige inngrep i sitt familieliv etter EMK artikkel 8 omfatter som nevnt ikke utelukkende forholdet mellom barnet og dets biologiske foreldre. EMD har tolket bestemmelsen slik at den i tillegg omfatter adoptivbarns forhold til adoptivforeldrene, fosterbarns forhold til fosterforeldre, barns forhold til en «sosial» forelder og barnets forhold til andre slektninger enn foreldrene, som søsken, besteforeldre og foreldres søsken.”⁵⁵

Familier i den kollektivistiske kulturen lever, som beskrevet tidligere, sammen på en annen måte enn familier i den individualistiske kulturen. Storfamilien regnes som nærmeste familie, og dette går altså inn under familiebegrepet i EMK art. 8.

I EMK art. 8 nr. 2 er det slått fast at det må foreligge hjemmel i lov for at en stat skal kunne bryte inn i privatlivet og familielivet til en borger. Inngrepet må også være nødvendig for å ”beskytte andres rettigheter og friheter”. Barnevernet beskytter barnets rettigheter og friheter.⁵⁶

Etter BK art. 9 skal ikke et barn skilles fra sine foreldre unntatt der hvor det vedtas av kompetente myndigheter i samsvar med lov og til barnets beste. I begge konvensjonene uttales det at det må foreligge hjemmel i nasjonal lov for at det offentlige skal kunne bryte inn i noens private liv. Innenfor norsk rett faller barnevernets myndighet inn under legalitetsprinsippets om-

⁵³ LH-2014-104379

⁵⁴ Høstmælingen (2012) s. 162

⁵⁵ Høstmælingen (2012) s. 162

⁵⁶ Høstmælingen (2012) s. 164 og Bendiksen (2014) s. 177

råde.⁵⁷ Barnekonvensjonens familiebegrep skal tolkes i tråd med hvordan EMD har tolket EMK art. 8, slik at storfamilien omfattes av begrepet.⁵⁸

I noen tilfelle er ikke den omsorgen foreldrene gir tilstrekkelig til at barnet kan vokse opp der, uten at det kan medføre skade, skjevutvikling eller liknende for barnet. I disse tilfellene må det biologiske prinsipp vike i forhold til barnets rett på en trygg oppvekst og utvikling. Skal et barn tas ut av sin biologiske familie, må barnevernet først ha prøvd andre tiltak i familien. Barnevernloven bygger på det minste inngreps prinsipp. Det innebærer at det ikke skal settes i verk større tiltak enn nødvendig. For at de mest alvorlige tiltak skal kunne settes i verk, må mindre tiltak ha vært prøvd ut, uten positiv endring i familien. For den videre fremstilling vil det ikke bli sagt noe mer om hjelpetiltak, det forutsettes at dette er utført før det har kommet frem til spørsmål om omsorgsovertakelse.

I bvl. § 4-12 er hovedregelen for omsorgsovertakelse hjemlet. Det er fire alternative vilkår som kan føre til omsorgsovertakelse. Etter første ledd bokstav a) kan tiltak om omsorgsovertakelse treffes ”dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorgen barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling”. I bokstav b) ”dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring”. I bokstav c) ”dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet”. I bokstav d) ”dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet”.

”At ett av disse foreligger, er bare en forutsetning for og ikke tilstrekkelig til omsorgsovertakelse.”⁵⁹

Etter § 4-12 annet ledd må det foretas en forholdsmessighetsvurdering i alle disse sakene, da omsorgsovertakelse bare skal iverksettes dersom det er ”nødvendig” ut fra den situasjonen barnet befinner seg i. Denne bestemmelsen viser tydelig at barnevernloven bygger på det minste inngreps prinsipp.

”Paragrafen er dessuten formulert som en «kan-regel». Den bare gir adgang til å vedta omsorgsovertakelse når vilkårene i § 4-12 er til stede, hvis også en avsluttende helsevurdering av barnets beste, etter § 4-1, tilsier dette.”⁶⁰

⁵⁷ Bendiksen (2014) s. 177

⁵⁸ Høstmærlingen (2012) s. 163

⁵⁹ Lindboe (2012) s. 84

⁶⁰ Lindboe (2012) s. 84

En omsorgsovertakelse innebærer at et barn blir tatt ut av sin opprinnelige familie og plassert i en institusjon eller i fosterhjem. Foreldene mister det daglige omsorgsansvaret, men beholder foreldreansvaret.⁶¹ Dette oppleves for de fleste som blir rammet av et slikt tiltak, som svært inngripende. Målet med en omsorgsovertakelse er at barnet skal tilbakeføres til foreldrene når situasjonen er bedret. Uansett vil det at noen andre for en periode har ansvaret for ditt barn være vanskelig.

Barnevernet kan vedta tiltak om omsorgsovertakelse når foreldrene samtykker til det, jfr. bvl. § 4-8. Jeg vil i denne oppgaven ikke behandle dette mer inngående.

3.2 Bakgrunnen for omsorgssvikt

3.2.1 Oppdragervold

”Oppdragervoldens aller viktigste funksjon er å korrigere atferd; å få barnet til å slutte å gjøre noe det har lyst til, eller å innordne seg fellesskapets normer og regler.”⁶²

Oppdragervold er vold med et formål. Målet er å iredettese uønsket oppførsel. Barnemishandling er vold uten formål. Den er kun for å skade. Oppdragervold vil for et barn som opplever det gjerne være forutsigbart. Barnemishandling er uforutsigbar for barnet. Oppdragervold er mer systematisk i forhold til annen vold. Jeg vil videre konsentrere oppgaven rundt oppdragervold, da dette er et fenomen som står ulikt i de kulturelle samfunnene. Når oppdragervold blir brukt i oppdragelsesøyemed i den kollektivistiske kulturen er det ”ikke rå mishandling, men derimot kontrollert utvising av naturlig makt og autoritet.”⁶³ Synet på barnemishandling er muligens noe likt i kulturene, mens oppdragervold godtas i den kollektivistiske men ikke i den individualistiske kulturen.

3.2.1.1 Rettslig grunnlag for beskyttelse mot oppdragervold

Barnekonvensjonen art. 19 pålegger statene å treffe tiltak for å beskytte barn mot alle former for fysisk eller psykisk vold utøvet av den eller de som har omsorgsansvar.

⁶¹ Bendiksen (2014) s. 238-239

⁶² van der Weele (2011) s. 127

⁶³ Raja (2008) s. 36

Barnevernloven § 4-12 første ledd bokstav a) vil omfatte oppdragervold som grunnlag for omsorgsovertakelse. Dette er det mest generelle av de alternative vilkårene som vil omfatte flere ulike tilfeller.

“Fylkesnemnda kan treffe vedtak om omsorgsovertagelse for barnet dersom kommunen kan sannsynliggjøre at det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg eller den personlige kontakt og trygghet barnet vil få i hjemmet, jf §4-12 første ledd bokstav a). Det første alternativet i litra a refererer seg til fysisk eller praktisk omsorg slik som svikt i foreldrenes personlige forutsetninger og svikt i forhold til mat, klær, hygiene og liknende. Det andre alternativet knytter seg til psykisk eller følelsesmessig omsorg slik som evnen til å dekke barnets kontaktbehov. I lovens forarbeider er det presisert at ordlyden «alvorlige mangler» innebærer at situasjonen må være forholdsvis klart uholdbar slik at ethvert avvik fra normale normer ikke berettiger omsorgsovertakelse.”⁶⁴

I bvl. § 4-12 første ledd bokstav c) er vold et grunnlag for omsorgsovertakelse. Selv om slik behandling av barn vil gå inn under vilkår a i bestemmelsen, har lovgiver valgt å ta med en hjemmel for disse type tilfeller. Dette tilsier at vold er noe man vil sikre barn ekstra beskyttelse mot, og fjerne dem fra.

”Det fremgår av litra c at det kan foretas en omsorgsovertagelse dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet. I forarbeidene er det uttalt at dette er ment å omfatte både fysisk mishandling, herunder seksuelle overgrep, psykisk sjikane, trakassering og vedvarende mindre overgrep.”⁶⁵

Det følger av § 4-12 annet ledd at tiltak om omsorgsovertakelse bare skal iverksettes der dette er ”nødvendig”.

“Det er i forarbeidene, se Ot.prp.nr.44 (1991-1992) side 110, og i rettspraksis lagt til grunn at omsorgssituasjonen må være klart uholdbar, hvilket vil si at ikke ethvert avvik vil gi grunnlag for omsorgsovertakelse.”⁶⁶

Vold mot barn vil også gå inn under straffelovens⁶⁷ § 271 og kan også falle inn under § 282 når det er vold i nære relasjoner.

⁶⁴ FNV-2014-268-OSL

⁶⁵ FNV-2014-268-OSL

⁶⁶ FNV-2014-245-TEL

⁶⁷ Lov 20.mai 2005 nr.28 om straff (straffeloven)

Barn har lik rett til beskyttelse mot vold som voksne har. Det er ikke greit å slå andre voksne, så det er ikke greit å slå barn.⁶⁸

3.2.1.2 Hva er oppdragervold?

”Vold er en funksjonell handling knyttet til makt over andre mennesker.”⁶⁹

Barnekonvensjonen og barnevernloven fastsetter at barn skal beskyttes mot både fysisk og psykisk vold. Fysisk vold er direkte form for vold, som påføres barnets kropp. Det kan være forskjell på den fysiske volden innenfor oppdragervold-temaet. Volden kan være ”lett” og kun ment for å irettesette, i disse sammenhenger kan den også være noe forutsigbar for barnet. Volden kan ellers være impulsiv og ukontrollert, og kan i situasjonens hete bli forsterket.⁷⁰

Psykisk vold vil være tilfelle der man blir truet, snakket nedlatende om eller til, latterliggjøres eller liknende. Denne formen for vold er vanskeligere å oppdage enn den fysiske. Den er mindre synlig. Det hierarkiske forholdet i familien kan bidra til psykisk vold, ved at de som står høyst oppe på rangstigen vil påminne kvinnene og barn under, at de ikke har noen viktig plass. Mennene kan si hva de vil om sine kvinner og barn, uten at de har noe de skulle sagt tilbake. Noen menn gjør det for å bevise for andre menn i samfunnet at de har taket på sin familie. I et kollektivistisk samfunn er det storfamiliens anliggende hvem man gifter seg med.⁷¹ I et vestlig samfunn kan man gifte seg med hvem man vil. I de kollektive samfunnene har ikke mannen de samme følelsene eller respekten for kvinnen de skal gifte seg med, som man har i individualistisk kultur. Terskelen for å gjøre narr av eller liknende kan bli lavere, i tillegg godtas trakassering på en annen måte.

Fysisk og psykisk vold henger ofte sammen. Det kan være slik at de som opererer med fysisk vold i tillegg lettere kan utøve psykisk vold.⁷²

Weele, Ansar og Castro henviser i sin bok til UNICEF sin definisjon av vold, forfattet av Pinheiro i 2006. Her skilles det også mellom fysisk og psykisk vold. Fysisk oppdragervold defineres som:

⁶⁸ van der Weele (2011) s. 126

⁶⁹ Jørgensen (2009) s. 62

⁷⁰ van der Weele (2011) s. 122

⁷¹ Jensen (2011) s. 210

⁷² van der Weele (2011) s. 122

”slag, klaps og ris med hånd eller gjenstand (pisk, stokk, belte, sko og tresleiv). Men det kan også handle om å sparke, riste, kaste, klype, bite, lugge, gi barnet ørefik, tvinge barnet til å sitte i ukomfortable posisjoner eller å brenne eller svi gjenstander på barnets hud. *Psykisk oppdragervold* er degraderende atferd og bruk av nedsettende og ydmykende ord. Men det kan også handle om sosiale sanksjoner, som å bli utpekt som syndebukk og utskjelt foran andre mennesker. Å true barnet ved å spille på frykt innbefattes også her.”⁷³

3.2.1.3 *Kulturforskjeller angående oppdragervold*

”Ingen foreldre i vårt miljø ville sette spørsmålstegn ved fysiske reaksjoner på at guttungen rappet penger fra fars butikk.”⁷⁴

I det kollektivistiske kulturmønster er fysisk avstraffelse vanlig i barneoppdragelse. I disse kulturene vil man kalle det disiplin, og ikke avstraffelse eller vold.⁷⁵ Det er i disse kulturene også grenser for barnemishandling. Denne grensen er derimot høyere enn i vestlig kultur, slik at det er en gråsoner for fysisk avstraffelse som er greit i oppdragelsesøyemed. Vestlig kultur mener all fysisk avstraffelse er barnemishandling. Når foreldre med utenlandsk opprinnelse blir spurt om de utøver vold mot barna sine, kan de benekte dette selv om de etter norsk lovs definisjon gjør det. Det de tenker på som vold er mishandling og grovere vold. Foreldrene mener ikke noe vondt med oppdragervolden.⁷⁶ Den har et annet formål enn å skade. De vil ikke skade sitt barn, men lære det opp. Dette til forskjell fra når norske foreldre bruker vold, da oppfattelsen er en annen.

Etter totalforbudet i norsk lov mot oppdragervold, faller dette inn under barnemishandling. Det vil ikke være så viktig å skille disse to fra hverandre i denne oppgaven. Når man utøver oppdragervold vil faren for å bikke over til barnemishandling være stor da man i situasjonens hete kan ta hardere i enn man hadde tenkt. Alvorlighetsgraden i skadeomfang kan øke fra gang til gang man tyr til vold. Linjen mellom oppdragervold og mishandling er vag.

Foreldre, med kollektivistisk bakgrunn, som utøver vold har ofte blitt oppdratt på en slik måte selv. Det er dette de kjenner til fra sin kultur som middel for grensesetting i oppdragelsen. De kjenner ikke om andre muligheter, de har ikke andre verktøy.

⁷³ van der Weele (2011) s. 122

⁷⁴ Raja (2008) s. 69, om det pakistanske miljøet

⁷⁵ Jørgensen (2009) s. 63

⁷⁶ van der Weele (2011) s.120

Fysisk avstraffelse kan for noen barn, være den eneste formen for fysisk oppmerksomhet og omsorg de får av foreldrene. Det kan være den eneste formen for fysisk omsorg de kjenner til. Noen barn ønsker å bli slått for å få oppmerksomhet og bekreftelse.⁷⁷ I noen kulturer vil det at foreldrene ikke slår barna sine bety at disse foreldrene ikke bryr seg og er likegyldige til sine barn.⁷⁸

Oppdragervold er som nevnt ulovlig etter norsk lov. Når de som bruker dette i oppdragelsen kommer hit og blir fratatt ett av sine verktøy må de få noen nye for å klare å opprettholde respekten og oppdragelsen. Man kan ikke bare gi beskjed om at vold er ulovlig og så la det være med det. Skal foreldrene evne å oppdra barna, må de introduseres andre måter å oppdra dem på enn det de var vant med. I rapporten om barnevernets arbeid med asylbarn fra 2015, mener flere barnevernsansatte at dette er viktig:

*”Du kan ikke frata noen et verktøy i måten å oppdra på uten å erstatte det med noe annet.”*⁷⁹

I norsk oppdragelsesform er samtaler med barna viktig, og man må derfor gi foreldrene kunnskap om hvordan en slik samtale kan foretas. Å slå barnet vil være en rask og enkel måte å vise barnet at dets oppførsel ikke er i tråd med hva de voksne ønsker. Når man i Norge bruker samtaler, vil det være en mer langvarig form for oppdragelsesmetode. Foreldre med annen kulturell forståelse vil derfor også måtte lære seg tålmodighet i oppdragelsesprosessen.

På grunn av familiesammensetningen i de kollektivistiske samfunnene er det flere i familien som regnes som nærstående. Det gjør at det er flere personer barn har tillitt til som sine oppdragere, og som dermed kan utøve oppdragervold. Onkler og tanter regnes som nærstående i disse sammenhenger, og hvis de utøver vold vil det være oppdragervold. I vestlig samfunn er ikke onkler og tanter en del av kjernefamilien.

*”I familier som lever i en storfamiliekultur, ser vi at hele storfamilien oppdrar, og at det er et klart kjønns-og aldershierarki.”*⁸⁰

Kunnskap om verktøyene i vestlig oppdragelse må gis hele storfamilien.

⁷⁷ Raja (2008) s. 37

⁷⁸ van der Weele (2011) s. 124

⁷⁹ Paulsen (2015) s. 63, forfatterens kursiv

⁸⁰ van der Weele (2011) s. 131

Innenfor temaet kulturforskjeller og oppdragervold kan det være skummelt å se alle i en kultur som like. I en kultur er det også forskjellige individer, og det er ikke slik at alle som kommer fra en kollektivistisk kultur utøver vold mot barna sine. Likevel er det en forskjell i synet på vold, og dette gjør at det er enklere å ty til vold i de samfunnene der dette er sosial akseptert.

Fysisk avstraffelse er ikke enestående for den kollektivistiske kulturen. Frem til 1970-tallet var det etter norsk rett og norsk samfunnsforståelse, lov å bruke fysisk avstraffelse i oppdragelsesøyemed, både av foreldre og skole. Man hadde en refselsesrett, som også var fastsatt i lov. Denne retten ble opphevet i 1972. Et forbud mot å bruke vold i oppdragelsen ble vedtatt i barneloven i 1987.⁸¹ Dette forbudet gjaldt ikke all form for fysisk avstraffelse i oppdragelsesøyemed. I 2005 slo Høyesterett fast at ”lettere klapps” utøvet av foreldre, ikke stred mot verken straffeloven eller barneloven.⁸² Etter dommen var avsagt ble barneloven igjen endret, slik at det nå gjelder et totalforbud mot all bruk av vold mot barn uansett om det utføres i oppdragelsen eller ikke, jfr. bl. § 30 tredje ledd. Forarbeidene til endringen uttrykker klart at ”lettere klapps” nå ikke er tillatt.⁸³ Samfunnsutviklingen har medført at fysisk avstraffelse mot barn anses annerledes enn hva man gjorde for noen ti år siden. Hvordan foreldre oppdrar sine barn er i hovedsak et privat anliggende, men det offentlige har også et ansvar. Tidligere var det bare et privat anliggende, og hvilke midler foreldre brukte hadde ikke verden utenom noe med. Etter barnevernets opprettelse ble dette endret, og etnisk norske foreldre er nå klar over at det offentlige har en plikt til å følge med på hvordan de oppdrar sine barn. Den norske kulturen hadde tidligere flere kollektivistiske trekk, men dette har endret seg. På 1970-tallet var det flere samfunnsendringer som endret synet på likestilling mellom kjønn, homofiles rettigheter, og også barns rettigheter. Likheten mellom alle mennesker, og deres felles rettigheter ble klarlagt i lov.⁸⁴

Foreldrenes autoritet i familiesammensetningen har også endret seg.⁸⁵ Det er ikke slik i Norge i dag at man regner far som familiens overhode og den man føyer seg etter, slik det var tidligere. Vold, både fysisk og psykisk, mot barn er fortsatt noe som skjer i norske familier, men vissheten om skadene og hvordan det oppfattes i samfunnet, gjør at tankegangen bak volden er noe annerledes enn hos familier som kommer fra en kultur hvor slik oppførsel er akseptert.

⁸¹ Bendiksen (2014) s. 87

⁸² Rt. 2005 s. 1567 avsnitt 24

⁸³ Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) s. 73

⁸⁴ Jfr. bla lov 9.juni 1978 nr. 45 om likestilling mellom kjønnene, og opphevelsen av straffebud i straffeloven § 213 om homofili i 1972, se Arntzen (2014)

⁸⁵ van der Weele (2011) s. 123

”Den fremmedes oppdragervold har med kultur å gjøre, mens den norske oppdrager-vold er preget av individuelle faktorer (jfr. *den fundamentale attribusjonsfeil*).”⁸⁶

Det kan virke for lett å si at det i andre kulturer er i kulturen feilen ligger, mens det i Norge er noe feil med mennesket som utøver volden. Det faktum at det skjer i norsk kultur også vil tilsi at det fortsatt ligger noen rester igjen fra den tidligere oppfattelsen av oppdragervold, eller at det fortsatt i norsk kultur er et snev av noe som tillater det. Men det som skiller er vissheten om skadefølgene, ulovligheten og samfunnssynet generelt. Det å si at kollektivistiske kulturer generelt er skadelige blir derimot feil.

”Foreldre kan være usikre på norske verdier, og kan ha opplevd en nedvurdering av egen omsorgspraksis og egne verdier. De kan også være redd for at statene griper inn i familiens private sfære. Barn tilpasser seg språk, verdier og væremåte, de kan dermed miste respekten for sine foreldre, slik at foreldrenes status svekkes. Barna kan da komme i et normativt vakuum.”⁸⁷

Er det slik at voldsbegrepet er strukket for langt? Når barn har klare rammer der de kjenner konsekvensene av handlinger, vil det da kunne betraktes som psykisk vold? Om innvandrere-foreldre, som ikke har lært de norske normene og som klapser sitt barn én gang, kan man da si at det er grunn for omsorgssvikt? Jeg har som nevnt avgrenset mot hjelpetiltak i denne oppgaven, men mitt inntrykk er at mange av de som jobber med disse sakene føler at det ikke blir satt i verk hjelpetiltak i stor nok grad før det er for sent. Verdien av forebyggende arbeid blir ikke sett. Under dette ligger også det å se verdien av hjelp fra en formidler av ulike lands kulturer. En kulturell formidler ”kan betrakte ulike kulturelle alternativer fra utsiden og innsiden samtidig”⁸⁸. Selv om et barn ikke ser deg i øynene betyr ikke det at det er uhøflig og respektløst, det kan bety nettopp det motsatte. Å klarlegge disse adferds måtene vil være viktig. Det kan fort skje at man ser en annen kultur som mindre verdifull enn den norske kulturen. Vil det at barna og foreldrene ikke ser hverandre i øynene bety at det er mindre kjærlighet mellom dem enn det er mellom et norsk barn med sine foreldre? Man må kanskje se på andre ting i en familie, for eksempel hvor mye tid en mor bruker på å lage mat til sin familie. I Norge blir ikke det satt inn i regnestykket for kjærlighet. Betyr det at vi skal fjerne dette forholdet fra regnestykket i en kultur hvor dette er noe av det grunnleggende? Videre kan det stilles spørsmål til om barnets plass i norsk kultur har blitt for stor, slik at man ikke lenger ser at de treng-

⁸⁶ van der Weele (2011) s. 135

⁸⁷ van der Weele (2015) s. 40

⁸⁸ Vike (2009) s. 29

er veiledning fra de voksne. Dette medfører at barna ikke lenger vet hvordan man skal forholde seg til grenser eller autoriteter for eksempel i skole eller jobb.⁸⁹

”Hjelperens oppgave er å få slutt på uheldige oppdragerpraksiser, og ikke å bekjempe kulturelle forskjeller.”⁹⁰

Det er ikke hele oppdragelseskulturen i den kollektivistiske kulturen som er ”feil”, men noen deler av den kan være skadelig for barna. Det er heller ikke slik at alle familier innenfor denne kulturen benytter seg av skadelige praksiser. Man må være oppmerksom på å ikke sette hele kulturen inn i et lys av at alt de gjør mot og med barn er feil, for det er ikke tilfelle. Slik denne kulturen er bygget opp er det større sjanse for å benytte skadelige praksiser, blant annet på grunn av hierarkisk og autoritære oppbygninger, som betyr at noen i familien har mer makt enn andre. Denne maktbalansen kan gjøre det enklere for de som står høyrer opp å utøve vold mot de som står lengere ned. Likevel kan det ikke være slik at så fort et barn vokser opp i et kollektivistisk preget hjem, så betyr det at barnevernet må overta omsorgen. Hvordan oppdragelsen faktisk blir utført, og om denne er skadelig, må vurderes i hvert enkelt tilfelle.

”Ved undersøkelser av kollektivistisk oppdratte barn vil oppførsel kunne bli feiltolket. Lydighet, høflighet, respekt og undertrykking av personlige behov trenger nødvendigvis ikke å bety at barnet utsettes for oppdragervold.”⁹¹

Det er ingen fasit som tilsier at den norske kulturen er bedre enn andres.

Mange er ikke klar over konsekvensen av vold, og hva det gjør med barnet. I en individualistisk kultur er man opptatt av hvordan barnet har det. Barnet står i sentrum. Hvor man ikke har denne oppfattelsen av barnets stilling er man kanskje heller ikke så oppmerksom på de signalene barnet gir og hvordan volden påvirker dem. Man ser kanskje ikke så tydelig de tegnene barnet gir når det ikke er trygt, som at det distanserer seg eller flykter fra foreldrene eller andre familiemedlemmer. I den norske kulturen er det fastslått i lov at barnet skal ha en stemme. Man skal være oppmerksom på og lytte til barnets uttrykk for ting. Mange land med en kollektivistisk kultur har godtatt barnekonvensjonen. Det er for så vidt lovgrunnlag for barnets rett til å si sin mening i disse landene også, men det fungerer ikke i praksis.

Tanken om at mennesker fra andre kulturer vil endre sitt oppdragelsessyn med en gang de kommer hit, vil være urealistisk da kulturen er arvet og den har vært slik i mange generasjo-

⁸⁹ Miklavic (2015)

⁹⁰ van der Weele (2011) s. 129

⁹¹ van der Weele (2011) s. 129

ner. Man må gi det noe tid. Man skal selvfølgelig ikke godta skadelige praksiser, men vi må kanskje anerkjenne at man ikke kan ”endre” noen på et øyeblikk og bli mer åpne for å lære om andres kultur og ikke være så redd for det ukjente.

I en avgjørelse fra Fylkesnemnda i Oslo og Akershus ble oppdragervold dratt i tvil med den konsekvens at tiltak om omsorgsovertakelse ikke ble iverksatt:

”Flertallet mener imidlertid at det ikke er ført bevis for at A har vært utsatt for vold av et slikt omfang at det rammes av litra c. Flertallet mener det i liten grad har fremkommet hvor omfattende vold A har vært utsatt for. I dommeravhørene angir han et sted at han sist ble slått i september 2013 uten at kan klarer å forklare hvorfor han husker dette tidspunktet, han beskriver å ha blitt slått over hele kroppen med beltet, hundre ganger med mors hånd og ti, tolv eller tjue ganger med stekespaden. Han har videre beskrevet at mor har brukt «skarpfingeren» sin på ham noe som kan være forenlig med at mor har tatt ham i armen og satt ham i sofaen for en «timeout». Flertallet mener derfor til at A kan ha tolket enkelte grensesettingssituasjoner som vold, og vold fra storebror kan være lekeslåssing med D. Det vises til at A sier broren «gjør det på gøy» og skjer en rekke steder som blant annet gresset og trampolinen.”⁹²

I denne saken ble det også uttalt om kulturmomentet at:

”Fylkesnemnda peker på at det i denne saken også er et kulturelt aspekt som taler for at man skal være varsom med å skille A og foreldrene uten at man har utprøvd hjelpetiltak. Fylkesnemnda viser for øvrig til at barn etter barnekonvensjonen har rett til å oppettholde sin kulturtilknytning.”

Kjønnslemlestelse kan falle inn under BK art. 19 som overgrep mot barn. Videre er det en skadelig kulturell praksis som faller inn under art. 24 og et brudd på diskrimineringsforbudet etter art. 2.⁹³ Dette er ikke en praksis som inngår i oppdragervold. Det er ikke barnets uønskede adferd som skal straffes, men det er kulturell praksis. Etter norsk lovgivning er kjønnslemlestelse forbudt. Det var tidligere egen lov om dette, jfr. lov om forbud mot kjønnslemlestelse av 15. desember 1995 nr. 74, men denne ble opphevet i juni 2015 og erstattet med to bestemmelser i straffeloven av 2005, jfr. §§ 284 og 285. Kjønnslemlestelse er først og fremst straffbart for utøveren. Videre er det også straffbart for en del yrkesgrupper som typisk er i kontakt

⁹² FNV-2014-268-OSL

⁹³ Hofman (2010) s. 37

med de gruppene der dette inngår i kulturen, som ikke avverger slike inngrep, jfr. strl. § 284 tredje ledd.

3.2.2 Seksuelle overgrep

Redd Barna la høsten 2015 frem en rapport ved navn ”«Hvis du ikke spør, klarer jeg ikke fortelle.» En kartlegging av utfordringer ved avdekking av seksuelle overgrep mot barn i minoritetsfamilier»⁹⁴. I denne rapporten kommer det frem at seksuelle overgrep mot barn i minoritetsfamilier ikke blir avdekket i like stor grad som seksuelle overgrep mot etnisk norske barn. Jeg vil kort redegjøre for noe av det rapporten viser.

Alle barn har rett på beskyttelse mot slike overgrep i henhold til BK art. 19. Seksuelle overgrep faller inn under bvl. § 4-12 første ledd bokstav c, som et grunnlag for omsorgsovertakelse.

I rapporten kommer det frem at det i forskning ikke foreligger noe som tyder på at seksuelle overgrep forekommer i større grad i minoritetsfamilier enn i norske familier. Rapporten viser derimot til at dette er noe det bør forskes på. Undersøkelsene i forkant av rapporten viser at seksuelle overgrep er et tema som hjelpeapparatet i arbeidet med minoritetsfamilier setter noe til side, til fordel for andre tema man har mer kunnskap om som ”æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse”.⁹⁵

Rapporten viser at helsesøstre og barnevernsansatte som ikke hadde jobbet mye med temaet, var opptatt av å minimalisere forskjellene mellom disse overgrepssakene og de som gjaldt norske barn. De som hadde jobbet mer med temaet mente derimot at man måtte være klar over forskjellene i synet på seksualitet og seksuelle overgrep. Dette gjelder særlig to forhold. Det første beskrives i rapporten slik:

”De forteller om minoritetsunge som gjennom en streng patriarkalsk oppdragelse ikke har fått utvikle en kroppslig integritet eller bevisstgjøring om at de kan sette grenser for kroppen sin.”

Det andre er at konsekvensene det kan ha for barn å gi uttrykk for at de har opplevd seksuelle overgrep. De blir ofte ikke trodd, og de kan få skylden for overgrepet. Videre vil seksualitet ha noe med hvordan de ses som aktuell ektefelle. Som jeg har vært inne på er ære viktig i dis-

⁹⁴ Berggrav (2015)

⁹⁵ Berggrav (2015) s. 6

se kulturene, og dette henger sammen med ekteskap og at barn ses som gode ektefeller. Om det kommer frem at et barn har opplevd seksuelle overgrep vil dette gjøre barnet ”urent” og kan derfor bli presset inn i et ekteskap, for at familien skal ”redde seg selv”. Videre kan barnet bli utstøtt av familien.⁹⁶

Hjelpeapparatet har de siste årene fått bedre kunnskap om oppdragervold i familier med kollektivistisk bakgrunn, og dette blir i større grad tatt tak i og ulike barneverntiltak blir iverksatt. Fokuset på seksuelle overgrep blir viktigere fremover. Hjelpeapparatet må bli modigere til å konfrontere og søke kunnskap om dette. For noen år siden var det oppdragervold det var vanskelig å ta tak i, nå er seksuelle overgrep neste problem.

3.2.3 Å være vitne til vold

Etter bvl. § 4-12 første ledd bokstav a kan omsorg for et barn overtas dersom det er ”alvorlige mangler ved den personlige kontakt og trygghet” barnet får. I forarbeidene uttales det blant annet dette om hva som omfattes av ordlyden:

“Derneft dekker uttrykksmåten tilfelle hvor tvang eller vold i hjemmet skaper fysisk eller psykisk utrygghet.”⁹⁷

Om foreldrene bruker vold mot hverandre kan det omfattes av hva som inngår i vilkåret.⁹⁸

I LB-2014-178134 er det uttalt at:

“Det å være vitne til vold er skadelig for barn. Når volden utøves av en av foreldrene, skades tilknytningen mellom barn og foreldre.”

Vold er mer vanlig i kollektivistiske samfunn og derfor kan man anta at det også er vanligere i parforhold. Barn kan være mer eksponert for familievold.

3.2.4 Annen omsorgssvikt

Fokuset på emosjonell kontakt kan være ulikt mellom de forskjellige kulturene. Det kan være vanskelig å forstå at man i Norge er opptatt av en sterk tilknytning mellom barn og foreldre

⁹⁶ Berggrav (2015) s. 6

⁹⁷ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 111

⁹⁸ Bendiksen (2014) s. 223

både fysisk og emosjonelt, hvis man aldri har vært vant til at sine foreldre har gitt omsorg på den måten.⁹⁹

”Det samspillet vi er vokst opp med i vår egen familie er den viktigste kroppslige og emosjonelle erfaringen vi har når det gjelder kommunikasjon mellom foreldre og barn.”¹⁰⁰

Videre:

”Vår egen oppvekst får derfor betydning for hvordan vi forholder oss til egne barn, tenker jeg, også selv om vi flytter til et annet land og en annen kultur og får innsikt i andre kulturelle verdier og praksiser enn de vi bærer med oss.”

I Lagmannsretten var den emosjonelle omsorgen moren ga sitt barn oppe. Dette ble uttalt om kulturforskjeller:

”Disse sakkyndige har fremhevet at gjenkjenning av vanlig praksis fra et land eller område som utøves i Norge, ikke innebærer at denne praksis, eksempelvis tvangsmating, godkjennes eller aksepteres, men at denne kan påvirkes med informasjon og veiledning. Både tvangsmating, hyppig amming og korte søvnperioder er vanlig praksis der A kommer fra. Verbal kommunikasjon med små barn er kulturelt betinget, det samme gjelder ansikt-til-ansikt kommunikasjon. Kritikk mot A for manglende kontakt med barnet kan derfor synes uberettiget.”¹⁰¹

Og videre:

“Disse sakkyndige har vurdert A som veiledbar. De har vist til at minoritetsforeldre i møte med et storsamfunn lett vil bli vurdert som mindre intelligente, blant annet på grunn av språkvansker og enkel norsk. Manglende etterlevelse av råd kan like gjerne være uenighet om rådene, innspillenes kvalitet eller at rådene ikke er i samsvar med vedkommendes kulturbakgrunn.”

For domstolene kan det være spørsmål om det foreligger mangler ved den emosjonelle omsorgen eller om det er kulturforskjeller som er bakgrunnen for dette. Enten ved at foreldrene

⁹⁹ Jensen (2011) s. 232-234

¹⁰⁰ van der Weele (2015) s. 47

¹⁰¹ LH-2014-104379

er vant til en annen kontakt enn hva man er i Norge, eller ved at det på grunn av språkproblemer blir uklart hvordan foreldrene utøver oppdragelse:

“Det fremstår også som noe uklart hvorvidt det er tatt hensyn til kulturforskjeller mv og eventuelle misforståelser som følge av språkproblemer, ved vurderingen av As omsorgsevner og ved vurderingen av om eventuelle mangler kan avhjelpes eller bedres ved veiledning og hjelpetiltak.”¹⁰²

¹⁰² LE-2012-105851

4 Typetilfeller

4.1 Asylbarn

Asylbarn bor som oftest i asylmottak. De har en uavklart livssituasjon, da det enda er usikkert om de får opphold i Norge. I mottaket er det ansatte som kan få med seg hva som skjer innad i en familie. Om det er omsorgssvikt, kan det oppdages her.

De fleste asylsøkere kjenner ikke til barnevernet som institusjon fra eget hjemland. Det kan være vanskelig å forstå at utenforstående fra det offentlige kan inn i familien for å følge dem opp. Samarbeidet mellom familiene og barnevernet kan være ekstra vanskelig på grunn av innsikt og forståelse.

En rapport om barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen viser at ansatte i mottak er nølende med å melde saker til barnevernet. Dette medfører at sakene ofte er mer alvorlige når de blir meldt og barnevernet kommer inn.¹⁰³ Det er ofte så sent at akutt plassering er den vanligste konsekvensen. Barnevernet er på eget initiativ også nølende med å vurdere hvordan familier på mottak har det.¹⁰⁴ De legger ansvaret på mottaket, selv om barnevernet har et særlig ansvar for barns velferd i forhold til hva de mottaksansatte har. Barnevernet er klar over at familiene som bor i mottak er i en vanskelig situasjon, derfor er det betenkelig at de ikke har rutiner for å følge opp uavhengig av bekymringsmeldinger. Det er muligens et kapasitets-spørsmål.

Omsorgssvikt innenfor denne gruppen skiller seg fra de to andre gruppene jeg senere vil beskrive. Omsorgssvikt blir oftere unnskyldt med livssituasjonen asylsøkerne er i. Det blir anført at det er en situasjonsbetinget omsorgssvikt, og ikke en omsorgssvikt som skyldes foreldrenes manglende omsorgsevne. I mange saker vil det være riktig, men det kan virke som om det noen ganger blir fastslått uten at det er undersøkt godt nok. I så fall er det tatt mer hensyn til foreldrene enn barna. Det er ikke ønskelig å gjøre foreldrenes situasjon enda vanskeligere.¹⁰⁵ Familiene har som regel flyktet fra krig, sult og fattigdom. Veien fra hjemlandet og hit kan ha vært svært vanskelig. De har mange minner og traumer fra det de har vært igjennom. Når de kommer hit er situasjonen fortsatt usikker. Ventetiden før avgjørelsen om opphold er utfordrende. Dette kan gjøre noe med hvordan foreldrene tar vare på sine barn.

¹⁰³ Paulsen (2015) s. 31

¹⁰⁴ Paulsen (2015) s. 68-70

¹⁰⁵ Hofman (2010) s. 109 og Paulsen (2015) s. 31

”Trangboddhet, dårlig økonomi og usikkerhet om fremtiden bidrar til psykiske reaksjoner som påvirker foreldres evne til å være ressurser for sine barn.”¹⁰⁶

Når livssituasjonen blir avklart kan det bedre forholdene slik at foreldrene etterhvert evner å gi god omsorg. I noen tilfeller kan det likevel være foreldrenes generelle omsorgsevne det er mangler ved.

”I saker der det tydelig er snakk om omsorgssvikt og barnet for eksempel blir utsatt for grov vold eller overgrep, opptrer barnevernet som de gjør i andre familier og opplever ikke vurderingene av hva de bør gjøre som kompliserte. Barnevernet blir imidlertid rådvill i forhold til hvordan de kan hjelpe familier der foreldrene er syke, da de ikke får hjelp av helsevesenet og det i stor grad er situasjonen som bidrar til sykdom.”¹⁰⁷

Det kan være en fare for at asylforeldre vil benytte barna i et spill, for å få oppholdstillatelse, ved å gi de så dårlig omsorg slik at barnet blir tatt ut av hjemmet av barnevernet. Foreldrene kan senere anvende samvær som argumentasjon for at de skal få opphold i landet. Får de opphold vil de kanskje kreve tilbakeføring av barnet. I en sak avgjort av Utlendingsnemnda (UNE) ble fars klage på avslag om familiegjennforening ikke tatt til følge. Far argumenterte med at dersom han fikk opphold ville han kunne avhjelpe omsorgssituasjonen for barnet han hadde med en omsorgsperson¹⁰⁸ som befant seg i Norge. Barnet var plassert i fosterhjem. UNE sier dette om opphold i forhold til omsorgsovertakelsen:

“UNE vurderte om det forelå særlige sterke menneskelige hensyn, jf. forskriftens § 10-11. UNE bemerket blant annet at det ikke var noen holdepunkter eller dokumentasjon på at klageren var egnet som en omsorgsperson eller at han kunne avhjelpe referansepersonens mangler. Det ble vist til at klageren og referansepersonen hadde hatt mulighet til å gripe inn og forhindre omsorgsovertakelse gjennom delt omsorg helt fra da bekymringsmeldingene fra barnevernet begynte å komme. UNE bemerket også at det ville være traumatisk for barnet og nå bli revet bort fra fosterfamilien siden barnet hadde bodd hos fosterfamilien to tredeler av sitt liv, og dermed etablert et familieforhold til dem.”¹⁰⁹

Det legges her vekt på at omsorgsovertakelsen kunne vært forhindret av klageren tidligere. Slik jeg leser saken vil det for UNE innebære at han ikke bør få opphold for å rette opp i om-

¹⁰⁶ Paulsen (2015) s. 18

¹⁰⁷ Paulsen (2015) s. 59

¹⁰⁸ i avgjørelsen kalt referanseperson

¹⁰⁹ Utlendingsnemnda, referansenummer: N14283918

sorgssituasjonen, da han tidligere kunne gjort det. Dette tilsier at de offentlige myndigheter har sett faren for at asylforeldre kan utnytte barn for å få opphold. De har satt en grense for at omsorgsovertakelse ikke automatisk gir opphold, jfr. saken over.

Videre er det slik at ved avgjørelse av oppholdstillatelse, skal ”barnets beste” vurderes i de sakene der det er barn involvert. Likevel kan innvandringsregulerende hensyn sette til side ”barnets beste” i slike saker.¹¹⁰

4.2 Innvandrere

De siste årene har det vært flere oppslag i mediene om barnevernet og innvandrere, ikke bare i norske medier men også internasjonalt. Det norske barnevernets arbeid har vært under sterk kritikk, fra andre lands myndigheter og medier, for den behandling de gir innvandrere.¹¹¹ De mener det er en for omfattende bruk av omsorgsovertakelse. De mener også at norsk barnevern ikke tar tilstrekkelig hensyn til at andre kulturer har andre oppdragelsesmetoder. En av sakene, som har vært oppe i media, gjaldt en indisk familie. Det ble det uttalt at:

”I tillegg raste indiske eksperter mot det de opplevde som vestlig nedlatenhet overfor de indisk barneoppdragelse.”¹¹²

I denne saken hadde foreldrene erkjent at de hadde slått i bordet, snakket høyt og truet sitt barn. De benektet derimot at de hadde svidd barnet med en varm skje. Saken som her blir omtalt hadde vært oppe i rettssystemet som en barnevernssak, der barnevernet fikk medhold i at barna skulle være under deres omsorg. Etter dom hadde den indiske utenriksministeren bedt om at det skulle ses bort fra dommen, slik at den indiske moren kunne dra tilbake til India. Dette fikk hun adgang til. Når Aftenposten omtaler hendelsene, er saken oppe hos domstolen som en straffesak. Dette viser at oppdragervold kan føre til en tiltale.

I en annen, lignende sak, der det dreiet seg om omsorgsovertakelse av barn med indisk bakgrunn, var norske og indiske myndigheter i samtaler for å finne en løsning. I India havnet saken helt opp hos presidenten, og her hos daværende utenriksminister.¹¹³ Den oppmerksomhet barnevernssaker får i utlandet kan altså gjøre at sakene havner hos øverste myndighet også her i landet. Etter en barnevernssak som omhandlet omsorgsovertakelse av to barn med tsjekkisk

¹¹⁰ Bendiksen (2014) s. 24

¹¹¹ Storø (2015)

¹¹² Wang-Naveen (2012)

¹¹³ NTB (2012)

bakgrunn, uttalte Tsjekkias president seg om saken.¹¹⁴ Også Europarådet har vært negative til barnevernets arbeid.¹¹⁵ Det er altså flere tilfeller av at andre lands og internasjonale myndigheter har kommet på banen og uttalt seg om norsk barnevernssaker, og også krevd at barna skal føres tilbake til foreldrene. Norsk barnevern vekker stor interesse verden over.

Når en familie kommer hit til en for dem ukjent kultur, kan det å ta vare på sin egen kultur bli ekstra viktig. Deres kulturutøvelse kan bli enda sterkere og tydeligere enn i hjemlandet.

”Det kan heller ikke utelukkes at noen vil ta opp en ukultur som var lagt på hylla, men som tas frem igjen som følge av utfordringene de blir møtt med som flyktning eller innvandrere i Norge, med en sterk opplevelse av mangel på tilhørighet og strukturell avmakt.”¹¹⁶

For barneoppdragelse kan dette bety at den blir strengere. En barnevernssak med foreldre fra Nigeria viser dette: Foreldrene var vant med at man skulle ha lydighet og respekt ovenfor sine foreldre. Datteren oppfylte ikke foreldrenes ønsker om fullstendig lydighet og ble disiplinert deretter. Datteren ville bli respektert og hørt på som etter norsk kulturforståelse. I Nigeria har synet på bruk av fysisk avstraffelse i oppdragelsesøyemed endret seg noe over en tid. Det er fortsatt sosialt akseptert å bruke fysisk makt mot kvinner og barn, men i skolen er det handlinger som etter hvert har blitt uakseptable.¹¹⁷ For innvandrere her kan det være vanskelig å få med seg at kulturen endres i hjemlandet. Når de oppdrar sine barn vil de gjøre det etter de kulturrammene som var da de forlot landet, selv om disse kan ha endret seg. De kan derfor tro at fysisk avstraffelse i oppdragelsen er det riktige etter deres kultur, selv om det i hjemlandet ikke er slik lenger. Ønsket om å ta vare på kulturen kan derfor gjøre at kulturforståelsen for familien blir statisk, og ikke dynamisk som er normalt.

I FNV-2014-268-OSL blir det vist til at det i foreldrenes hjemland har vært lov med refselse på skolen og at vold har vært en del av oppdragelse, frem til nylig. Det er uklart hvilket land dette gjelder, da landet i saken er omtalt som ”Æ”.

“Flertallet viser til kulturvitnet Veileder 1 som har forklart at det inntil nylig var tillatt for skolene på Æ å refse elevene og at vold var en del av oppdragelsen, men at det gikk en grense som var noe uklar, dog slik at bruk av pinner eller lignende var klart over grensen. Det legges derfor til grunn at klaps ved bruk av hånd og slag med belte

¹¹⁴ NTB (februar 2015)

¹¹⁵ NTB (mai 2015)

¹¹⁶ van der Weele (2011) s. 124

¹¹⁷ van der Weele (2015) s. 47

er/har vært en del av ---sk oppdragelse. Det vises også til foreldrenes forklaringer i 2009 om at det var vanlig med fysisk avstraffelse i hjemlandet da de vokste opp, og at far mente dette var en mye bedre oppdragelse slik at barna kunne lære grensesetting og høflighet.”

Det som også kan skje når foreldrene skal oppdra barna i en ukjent kultur er at barnet får et overtak over foreldrene, da barnet lærer seg norsk kultur enklere. Det kan forstå at foreldrene ikke har lov til å bruke fysisk makt mot dem og utnytte dette. Hvis ikke foreldrene har lært seg andre oppdragelsesmetoder og grensesettinger, vil de stå maktesløse ovenfor sine barn. Dette kan bli en veldig vanskelig situasjon, der barnet får makten i familien. Dette kan igjen føre til omsorgsovertakelse, da barnets oppdragelsesbehov ikke blir ivarettatt på grunn av foreldrenes manglende kunnskap om alternative oppdragelsesmetoder.

Innvandrerfamilier lever som vanlige norske familier. Omsorgssvikt vil oppdages via skole eller andre etater som har kontakt med familier, der også omsorgssvikt av etnisk norske barn oppdages. Dette er en forskjell fra asylmottak. Årsaker i omsorgssvikt blir ikke på samme måte begrunnet i livssituasjonen da de har opphold, og kan leve mer normalt.

4.3 Barn med én forelder med kollektivistisk bakgrunn

I disse tilfellene vil det norske kulturgrunnlaget foreligge for den ene forelderen, men ikke den andre. Likevel kan det være grunner til at omsorgssvikt skjer på bakgrunn av kulturelle forhold, ved at den kollektivistiske kulturen som følger den ene forelderen tar for stor plass, eller at det er store språkvansker i familien.

I en sak fra lagmannsretten hvor mor var av asiatisk opprinnelse og far var norsk var det stor uenighet om mors omsorgsevne var kulturelt betinget eller om hun var psykisk utviklingshemmet.¹¹⁸ Lagmannsretten delte seg i tre. To av fraksjonene mente mor hadde en psykisk utviklingshemming. Den siste fraksjonen mente de sakkyndige hadde slått fast en psykisk utviklingshemming uten å ha et godt grunnlag for avgjørelsen. De observasjonene som var gjort av hennes oppførsel i forhold til barnet bygget mer på kulturelle forhold, mente de. De sakkyndige hadde observert mor under samvær og mente hun virket for aktiv. Mindretallet mente dette om de sakkyndiges uttalelser:

“Hun er fremmed for vår kultur, vet ikke hva vi legger vekt på som viktig i samspill mor og barn og konsentrerer seg om det mest grunnleggende i tidlig samvær, matsi-

¹¹⁸ LE-1997-306

tuasjonen. Dessuten kan det den som observerer beskriver som overaktivitet meget vel være et kulturbetinget mønster - kanskje det ikke er så ulikt andre vietnamesiske kvinners væremåte ovenfor sine barn i tilsvarende situasjoner?”¹¹⁹

Mindretallet mente at de sakkyndige gjennomgående la for lite vekt på mors kulturelle bakgrunn og at hun ikke snakker norsk, ved vurderingen av henne. Det var ikke brukt tolk ved de tilfellene de sakkyndige hadde vært tilstede. Slik jeg forstår mindretallet mente de at ting som kunne unnskyldes med at hun var utenlandsk, var blitt lagt som bakgrunn ved vurderingen av at hun var psykisk utviklingshemmet, noe mindretallet mente ikke stemmer.

Denne dommen var komplisert og lagmannsretten delte seg i tre, der to av fraksjonene mente at tilbakeføring ikke skulle skje og at foreldreansvaret skulle fratas de biologiske foreldrene.

I dommen ble flere av mors handlinger under samvær karakterisert som muligens kulturelt betinget av mindretallet. Fars omsorgsevne mente de var bra. Mindretallet går her for en tilbakeføring av barnet, og selv om det ikke uttales i dommen tenker jeg at det kanskje legges vekt på at mors manglende omsorgsevne på grunn av kulturelle forhold, blir veid opp av fars norske bakgrunn og kultur.

I LG-2014-164643 var noe av sakens problem at foreldrene ikke hadde et felles språk de kommuniserte på. Mor snakket thai og far snakket norsk, og de kunne ikke hverandres språk. De hadde ikke noe felles andrespråk de kunne kommunisere på. Barnet ble med dette ”mellomspråklig” og hadde ikke særlig god kunnskap i noen av språkene. Dette var etter lagmannsrettens mening begrensende for hans videre utvikling. Selv om far behersket norsk, og forutsetningene for at barnet skulle lære godt norsk egentlig var tilstede, ville ikke dette avhjelpe det forhold at barnet måtte forholde seg til thai i stor grad ved at det var det språket han kommuniserte med mor på. Dette ville gjøre at barnet alltid ville havne i en mellomposisjon mellom de to språkene og ikke ville kunne lære seg norsk tilstrekkelig til å klare seg godt selv senere i livet. I saken hadde barnet i tillegg noen sosiale utfordringer ved at han var veldig lydig og gjorde lite av seg i det sosiale livet. Det hadde vært prøvd ut hjelpetiltak i familien men foreldrene så ikke barnets utfordringer. Hjelpetiltakene ble vanskelig å gjennomføre da foreldrene ikke forstod hvorfor de var satt i verk.

¹¹⁹ LE-1997-306

5 Barnets beste

Det er i Grunnloven § 104 hjemlet at det i alle avgjørelser som omhandler barn skal tas hensyn til hva som er til ”barnets beste”. Dette fremkommer i annet ledd.

Barnevernloven § 4-1 første ledd første punktum lyder:

”Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet.”

Hvis vilkårene for omsorgsovertakelse er tilstede etter bvl. § 4-12, må man gå over til å se på om det er til ”barnets beste” at en omsorgsovertakelse skjer, jfr. bvl. § 4-1. ”Barnets beste” kan aldri på selvstendig grunnlag være tilstrekkelig for at tiltak om omsorgsovertakelse iverksettes. Heller kan man ikke foreta en omsorgsovertakelse etter § 4-12 uten at ”barnets beste” blir vurdert. ”Barnets beste” vil i en sak om omsorgsovertakelse altså først komme inn etter en vurdering av § 4-12, og aldri på selvstendig grunnlag, men det kan heller ikke utelukkes. Dette er i henhold til legalitetsprinsippet, da det må foreligge inngrepskriterier i henhold til loven for at omsorgsovertakelse skal kunne iverksettes.¹²⁰ ”Barnets beste” er ikke et inngrepskriterium.¹²¹

Omsorgsovertakelse er en mulighet for barnevernet, jfr. ordlyden ”kan” i bvl. § 4-12. ”Barnets beste” er den vurderingen som avgjør om det er til det beste at barnevernet gjennomfører en omsorgsovertakelse eller ikke.

”Barnets beste” er en skjønnsmessig vurdering som må ta hensyn til alle omstendigheter ved omsorgssituasjonen rundt barnet. Det må tas hensyn til den framtidige situasjonen for barnet, sammen med barnets fortid og nåtid.¹²²

”Barnets beste” skal være en individuell vurdering for hvert enkelt barn i hver enkelt sak.¹²³ Det vil derfor være noe ulikt hvilke momenter som tas med i vurderingen ut i fra det faktum som foreligger i den enkelte sak. I saker der barnet har en annen kulturell bakgrunn enn etnisk norsk, vil det kunne være andre hensyn som vektlegges enn i saker med etnisk norske barn. Dette gjelder blant annet hensynet til språk. Om barnet blir flyttet fra sin biologiske familie til en norsk familie, kan det risikere å miste sitt morsmål, særlig hvis barnet har ung alder. I slike

¹²⁰ Lindboe (2012) s. 46

¹²¹ Hofman (2010) s. 46

¹²² Bendiksen (2014) s. 25

¹²³ Bendiksen (2014) s. 27

tilfelle må dette vurderes opp mot den omsorgen barnet kan få av sine biologiske foreldre, og hva som da er til barnets beste av disse to forhold. Det kan ofte være to onder som stilles opp mot hverandre, der man må finne ut hva barnet vil ta minst skade av.

Barnekonvensjonen har som ett av sine fire grunnleggende prinsipper, prinsippet om ”barnets beste” som skal ligge til grunn ved alle avgjørelser som gjelder barn. Dette følger av artikkel 3. Barnekomitéen har bemerket at de tre andre grunnleggende prinsippene skal være momenter i vurderingen av barnets beste:

”Komiteen markerer at konvensjonen skal ses som helhet og at spesielt de fire kjerneprinsippene må ses i sammenheng. Prinsippene om ikke-diskriminering, rett til liv og utvikling og barnets rett til å bli hørt er alle relevante for å avgjøre hva som er best for barn.”¹²⁴

I Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen er det ikke inntatt en egen artikkel om ”barnets beste”. Som nevnt er det klart at barn er beskyttet av menneskerettighetskonvensjonen, men barnekonvensjonen er vedtatt for å styrke og klargjøre deres rettigheter. Etter EMK art. 8 har alle rett på respekt for sitt privatliv og familieliv. I art. 8 (2) er det tatt inn et unntak fra dette ved at det i situasjoner der inngrep er nødvendig for å beskytte ”(...) helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter”, kan det offentlige gripe inn i noens familieliv. Barns rettigheter og friheter vil etter dette være beskyttet også av EMK.

I bvl. § 4-1 første ledd annet punktum er det lovfestet at det ved vurderingen av hva som er til ”barnets beste” skal ”legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen”. Dette er momenter av særlig betydning i ”barnets beste”-vurderingen, men de er ikke de eneste momentene som skal inngå.¹²⁵ Vurderingen er en skjønnsmessig vurdering der flere momenter inngår. I barnevernssaker der det er barn med en annen kulturell bakgrunn enn norsk som er involvert, vil noen av disse vurderingene kunne bli stilt i et annet lys enn i saker der alle parter er etnisk norske. Hvordan kultur og språk skal vurderes innenfor ”barnets beste” er ikke fastslått i lov. Det er få klare retningslinjer i loven for hvilke momenter som skal vurderes ved ”barnets beste”. Det vil være en selvstendig vurdering i hver enkelt sak, og for hvert enkelt barn.

”Barnets beste” etter bvl. § 4-1 skal tillegges ”avgjørende vekt”. Det er ikke på samme måte som i BK gjort til et grunnleggende hensyn. Dette betyr at andre hensyn kan komme inn i

¹²⁴ Hofman (2010) s. 44

¹²⁵ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 29

vurderingen av en sak der det er nødvendig.¹²⁶ Ved omsorgsovertakelse skjer det et inngrep i foreldrenes privat- og familieliv. Hvordan deres rettigheter og hensynet til disse skal vektlegges i forhold til barnets beste beskrives slik:

“Bare de momenter som har betydning for barnet skal trekkes inn ved vurderingen, og det skal ikke legges vekt på hensynet til foreldrene i de tilfelle hvor foreldrenes og barnets interesser er motstridende.”¹²⁷

Det kan likevel være tilfeller da hensyn til foreldrene blir vektlagt der det er tvil om hva som er til barnets beste:

“Det legges til at hvor man etter å ha veiet for og imot et tvangstiltak fortsatt er i tvil, kan man ikke lenger finne veiledning ved å spørre om hva som er til barnets beste. I så fall kan også andre hensyn ha vekt, også hensynet til foreldrene.”¹²⁸

I vurderingen av barnet beste vil det biologiske prinsipp inngå som et moment. Videre vil som nevnt stabilitet og kontinuitet være to momenter i den skjønnsmessige vurderingen. Barnets andre behov og interesser, og barnets mening vil være ytterligere to momenter.¹²⁹

I innledningen til Barnekonvensjonen er det tatt inn et punkt om at det skal tas ”tilbørlig hensyn til den betydning hvert folks tradisjoner og kulturelle verdier har for barns beskyttelse og harmoniske utvikling”. De punktene som er tatt inn i innledningen ”har liten rettslig betydning, men kan få betydning som et tolkingsmoment.”¹³⁰

Barnekonvensjonens art. 30 sier at:

“I stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller personer som tilhører en urbefolkning,² skal et barn som tilhører en slik minoritet eller urbefolkningen, ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk.”

Det er flere artikler i barnekonvensjonen som peker på at det beste for barnet er å vokse opp innenfor den kulturen det har sin bakgrunn fra. I art. 20 er det lagt vekt på at det ved plasse-

¹²⁶ Hofman (2010) s. 46-47

¹²⁷ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 29

¹²⁸ Lindboe (2012), s. 47

¹²⁹ Sandberg (2003) s. 61-63

¹³⁰ Smith (1991) s. 117

ring av barnets skal legges vekt på disse hensyn. Hvis det kulturelle samfunnet barnet lever i har en kulturell praksis som kan skade barnet, kan ”barnets beste” tilsa at barnet må ut av dette miljøet. Disse artiklene tilsier likevel at så lenge det ikke er skadelige kulturelle praksiser omkring barnet, skal barnet vokse opp innenfor den kulturen det kommer fra.¹³¹

”Barnets beste for det enkelte barn innebærer både anerkjennelse av barnet som individ uavhengig av familiemessig og kulturell bakgrunn, og anerkjennelse av barnet med sin spesifikke etniske, religiøse, språklige og kulturelle familiære bakgrunn.”¹³²

Hensynet til kultur, etnisitet, språk og religion vil være en del av hva som skal inngå i en ”barnets beste”-vurdering.¹³³ I Rt. 1997 s. 170 handlet saken om tilbakeføring av en gutt til sine biologiske foreldre av pakistansk opprinnelse. I dommen ble det lagt vekt på at det ut i fra den fremtidige situasjonen, ville det være best for barnet å vokse opp der det hadde sin etniske og kulturelle opprinnelse fra. Dette viser at kultur, etnisitet, språk og religion er sentrale momenter som skal tas hensyn til når det skal vurderes hva som er til ”barnets beste”.

Vurderingen av ”barnets beste” inngår ofte som en del av vurderingen av vilkårene for omsorgsovertakelse, plassering, samvær eller tilbakeføring. Det er sjelden at domstolene sier uttrykkelig at de vurderer ”barnets beste” opp mot kultur. Det vil likevel ligge i bakhånd i alle tilfelle der retten vurderer hva kulturell bakgrunn har å si for saken og barnet. Det som er faren ved omsorgsovertakelse er at barnets skal miste sin etniske identitet. Dette vil domstolene og Fylkesmannen måtte ta stilling til i forhold til den omsorgssituasjonen hos de biologiske foreldrene som foreligger.

¹³¹ Hofman s. 45 og 57

¹³² Hofman s. 42

¹³³ Hofman s. 63

6 Plassering

De rettslige grunnlagene for plassering finner man i bvl. § 4-14, som sier noe om ulike plasseringsalternativer, og § 4-15 som sier noe om hvilke hensyn som skal vektlegges ved vurdering av hvilket plasseringsalternativ som skal velges. I barnekonvensjonen skal barn som blir fratatt sitt familiemiljø eller som ikke lenger kan være i dette miljøet på grunn av egen interesse, få ”særlig beskyttelse og bistand fra staten”, jfr. art. 20. Jeg vil i denne fremstillingen fokusere på fosterhjem, selv om det også er andre plasseringsalternativer etter bvl. § 4-14.

Barnevernloven legger vekt på at det ved vurderingen av hvor et barn skal plasseres skal ses hen til om man kan få en kontinuitet i forhold til barnets språk, kultur og religion, jfr. bvl. § 4-15. I en omsorgsovertakelsesprosess er § 4-15 den eneste hjemmelen som fastslår at kultur og språk skal tas med i en vurdering innenfor tiltaket. Dette fremkommer av § 4-15 første ledd annet punktum. I barnekonvensjonen art. 20 punkt 3 er det hjemlet at man skal ta ”tilbørlig hensyn” til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn ved vurdering av de ulike plasseringsmulighetene. Også barnekonvensjonen art. 30 kan i denne sammenheng nevnes. Statene skal her ikke nekte et barn som tilhører en minoritet ”å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk”. Ved plassering av minoritetsbarn i fosterhjem er det som best stemmer overens med konvensjonen å plassere barnet i en familie som har samme etniske, religiøse eller kulturelle opphav som barnet.

”Kort oppsummert skal barnets kulturelle bakgrunn ha stor vekt i barnets beste-vurderingen når barnet skal plasseres utenfor familien. Bare når det ikke er til dette enkeltes barnets beste å plassere det innenfor dets egen kultur, kan en se bort fra dette.”¹³⁴

Ved vurdering av plasseringsspørsmålet skal storfamilien først vurderes som et alternativ til ukjent forsterfamilie. Dette ligger i følge Hofman som et utgangspunkt mellom art. 9 og art. 20 i barnekonvensjonen. Dette utgangspunktet finner hun støtte i fra Barnekomiteen og dets uttalelser. Det skal først vurderes om barnet kan plasseres i sin utvidede familie, før man evt. går inn i en vurdering etter art. 20. For at man skal gå videre til art. 20, må plasseringen i storfamilien ikke være til barnets beste.¹³⁵ I storfamilien vil den kulturelle, språklige og religiøse bakgrunnen for barnet få kontinuitet. Det følger også av forskrift om fosterhjem og av retningslinjer for fosterhjem at det av:

¹³⁴ Hofman (2010) s. 70

¹³⁵ Hofman (2010) s. 68-69

”barneverntjenesten alltid skal vurderes om noen i barnets familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem, med mindre det er åpenbart at disse faglige grunner og/eller av hensyn til barnets beste ikke vil kunne godkjennes som fosterforeldre.”¹³⁶

Barnevernloven § 4-15 legger vekt på at plasseringsspørsmålet skal være en individuell vurdering for hvert enkelt barn ved at det fastslås at ”plassering skal velges ut i fra barnets egenart og behov for omsorg og opplæring i et stabilt miljø”.

Ved plassering av barn med en annen kulturell bakgrunn og ett annet språk en norsk, kan det oppstå ekstra utfordringer fordi det er få fosterhjem som har en annen bakgrunn enn norsk. I en rapport lagt frem i 2015 gir de barnevernsansatte uttrykk for at det blir mange ”*ekstra vurderinger og andre vurderinger*” når det vurderes hva som er barnets beste.¹³⁷ Denne rapporten omhandler først og fremst asylbarn. Noen av disse ekstra vurderingene vil kunne bli problemstillinger også for de to andre typetilfellene. At det blir ekstra vurderinger følger også av loven, jfr. bvl. § 4-15 første ledd annet punktum. Likevel er det én vurdering her som er spesiell for asylbarn, og det er forholdet at de kanskje ikke får opphold i landet, og dermed må tilbake til foreldrene og ut av landet.¹³⁸ Hvis barnet flyttes kan det føre til at det mister språket og dermed ikke kan kommunisere med foreldrene ved tilbakeføring.

Er den etniske eller religiøse kulturen til skade for barnet, vil det ikke være til barnets beste at kontinuitet i oppdragelsen blir tillagt avgjørende vekt. Det samme gjelder dersom barnet har valgt vekk sin religiøse og kulturelle bakgrunn, for eksempel ved å rømme hjemmefra for å unnslippe den.¹³⁹ ”Barnets beste” vil i denne sammenheng ligge som et overordnet hensyn, jfr. bvl. § 4-1. Der barnets bakgrunn kan ha hatt skyld i at det ble omsorgsovertakelse i første omgang, vil det virke urimelig hvis barnet skal fortsette å bli oppdratt under samme kultur, noe som igjen kan medføre omsorgssvikt. I forarbeidene til bestemmelsen påpekes dette, at det ikke alltid er til barnets beste at den etniske bakgrunnen blir sett på som det avgjørende:

”Det vil derfor kunne være tilfeller der en plassering med vekt på kontinuitet i barnets oppdragelse eller barnets etniske og religiøse bakgrunn mv., ikke er til det beste for barnet. Videre kan det være vanskelig eller umulig å finne plasseringssted som oppfyller de nevnte kravene.”¹⁴⁰

¹³⁶ Hofman (2010) s. 72, med henvisning til: Forskrift om fosterhjem (2003) § 4 og Retningslinjer for fosterhjem (2004) avnitt 6.6

¹³⁷ Paulsen (2015) s. 45, forfatterens kursiv

¹³⁸ Paulsen (2015) s. 45

¹³⁹ Hofman (2010) s. 69

¹⁴⁰ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 45 og 46.

Det siste som uttales her er nok en viktig unntaksregel for barnevernet. Det kan være vanskelig å finne fosterhjem som har minoritetsbakgrunn og når departementet legger vekt på dette kan det medføre at barnevernet lettere fastslår mangel på fosterhjem, og ikke arbeider nok for å rekruttere fosterhjem med minoritetsbakgrunn.

7 Samvær

7.1 Bvl. § 4-19 første ledd

Barn som er under omsorg av barnevernet og foreldre som er fratatt sine barn, har rett på samvær. Dette følger både av barnevernloven og av våre internasjonale forpliktelser gjennom BK og EMK. I bvl. er det hjemlet i § 4-19. I barnekonvensjonen faller det inn under art. 9 nr. 3 der det fastsettes at barn har rett til ”personlig forbindelse og direkte kontakt med begge foreldrene regelmessig” hvis barna lever adskilt fra sine foreldre. I EMK er det art. 8 om enhver rett til respekt for sitt familieliv, som bvl. § 4-19 må anvendes i samsvar med.¹⁴¹ I en situasjon der barnet og foreldrene har en annen kulturell og språklig bakgrunn enn norsk, kan samvær være et viktig middel for å sikre barnets mulighet til å ta vare på sin etniske bakgrunn.

I LB-2005-114388 skulle lagmannsretten avgjøre omfanget av samvær mellom mor og barn, og far og barn. Begge foreldrene var fra Somalia. Det var i saken snakk om en langvarig omsorgsovertakelse. Flertallet i dommen nevner ikke kultur og etnisitet som et moment ved vurderingen av omfanget av samværet. Mindretallet, som stemte for et mer omfattende samvær legger noe vekt på kultur og etnisitet. De anfører at det sterkeste bindeleddet mellom barnet og den opprinnelige kulturen er moren og hennes nye mann.

7.2 Bvl. § 4-19 annet ledd

I noen situasjoner er forholdene mellom barnet og foreldrene slik at det ikke vil være til barnets beste at det fastsettes samvær. Det er i bvl. § 4-19 andre ledd gitt adgang til å ikke fastsette samvær i de tilfellene det ikke vil være til ”barnets beste”. I Høyesteretts dom Rt. 2002 s. 908 uttales det at dette skal avgjøres etter ”en bred skjønnsmessig vurdering, der fylkesnemnda og domstolene må ta i betraktning det generelle utgangspunktet i barnevernloven §4-1”. Det skal noe til for at dette skal kunne fastsettes. Dette er fordi retten til samvær er sterk, særlig med tanke på at målet for omsorgsovertakelse er at barnet skal tilbakeføres etter hvert. I EMD ble det i Adele Johansen mot Norge¹⁴² uttalt at:

¹⁴¹ Rt. 2004 s. 1046

¹⁴² Johansen v. Norway

”tiltak som ikke er i samsvar med mål om gjenforening, noe som vil gjelde nektelse av samværsrett, bare bør anvendes «i ekstraordinære tilfeller» og bare «hvis de er motivert av et dominerende hensyn til barnets beste»”.¹⁴³

Det vil som dommen viser i noen tilfeller være klart, at barnet aldri skal tilbake, men dette er et unntak fra hovedregelen. I de fleste tilfelle skal tilbakeføring være utgangspunktet etter hvert.

“I de tilfelle omsorgsovertakelse antas å være midlertidig og tilbakeføring ventes å finne sted innen rimelig tid, bør det sørges for at kontakten mellom de biologiske foreldre og barnet holdes best mulig vedlike, jf uttalelsene i NOU 1985:18 side 162. Dette tilsier etter hvert hyppige samvær av noe lengre varighet. Hvis tilbakeføring ikke kan påregnes eller en tilbakeføring ligger langt fram i tid, tar samvær sikte på at barnet skal få kjennskap til sitt biologiske opphav med henblikk på en eventuell senere tilknytning når barnet vokser til. Hovedmålsettingen over tid må være at også mer begrenset samvær fungerer til barnets beste ut fra barnets følelser, interesser og behov.”¹⁴⁴

Om barnet og foreldrene ikke har sett hverandre siden tiltak om omsorgsovertakelse ble avgjort, vil det kunne bli vanskelig for barnet å komme tilbake til noen som kan ha blitt ukjente. Barnets alder har sådan betydning. I Rt. 2004 s. 1046 anfører Høyesterett at det:

”normalt anses å være til barnets beste – særlig i en mer langsiktig vurdering – å ha samvær med sine biologiske foreldre også etter en omsorgsovertakelse”.

Det biologiske prinsipp står, som nevnt, sterkt i norsk rett og dette vil også ha en betydning her. I denne dommen er det rettslige spørsmålet om foreldrene skal ha samvær med sin datter. Høyesterett kommer i saken frem til at samvær skal nektes. Foreldrene er fra India. Om kultur og språk uttaler Høyesterett:

”Den omstendighet at det også er spørsmål om å ta vare på Cs indiske identitet og tilhørighet, vil her være et element i det samlede bilde. Dette gjelder selv om det da også må ses hen til at fosterforeldrene - etter det opplyste - gjør store anstrengelser for at C skal bevare sin indiske tilhørighet, og at hun gjennom samværene med sine brødre vil opprettholde en viss familiekontakt.”

¹⁴³ Rt. 2004 s. 1046

¹⁴⁴ Rt. 1998 s. 787

Når et barn har en annen etnisk opprinnelse enn norsk vil altså kultur og språk bli et ekstra moment i vurderingen av samværsspørsmålet. Disse forhold får ikke avgjørende betydning i denne saken, da andre forhold veier tyngre. Høyesterett gjør det imidlertid klart at barnets kulturbakgrunn må tas med i vurderingen.

I en annen sak for Høyesterett uttales det:

“Barnekonvensjonen artikkel 30 fastsetter at barn som tilhører en etnisk, religiøs eller språklig minoritet, ikke skal nektes retten til å leve i pakt med - «enjoy» - sin egen kultur. Det samme følger av FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27. I sin generelle kommentar nr. 11 fra 2009 [GC-2009-11-CRC] uttaler FN-komiteen for barnets rettigheter i avsnitt 17 jf. 15 at myndighetene i konvensjonsstatene er forpliktet til å sørge for at denne rettigheten og utøvelsen av den blir beskyttet. Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter artikkel 5 pålegger på samme måte myndighetene en plikt til å legge forholdene til rette for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan bevare og utvikle sin kultur og beholde grunnleggende elementer ved sin identitet.

Det følger av dette at det ved totalvurderingen av om samvær mellom mor og barn skal nektes, må tas i betraktning at samværsnekt lett vil frata barnet mulighet til å bli kjent med og oppleve den kulturen det er født inn i. Det er i utgangspunktet ikke til barnets beste, og underbygger at det skal spesielle og sterke grunner til for å nekte samvær.”¹⁴⁵

Hvis barnet er sårbart etter det det har opplevd i hjemmet frem til omsorgsovertakelse kan prosessen med å gjøre barnet trygt i en fosterfamilie bli vanskelig og forlenget av at foreldrene har samvær med barnet. I disse situasjonene kan samvær nektes. Dette vil særlig skje der bakgrunnen for omsorgsovertakelsen var vold eller seksuelle overgrep i hjemmet. Den utryggheten barnet da har i forhold til foreldrene skal barnet slippe å kjenne på. Kanskje samvær vil bli aktuelt hvis barnet etterhvert blir tryggere, men i denne prosessen vil samvær kunne vanskeliggjøre det. Dette ubehaget må likevel i noen sammenhenger godtas på grunn av verdien det har å kjenne sine røtter.

“Selv om samvær medfører en viss grad av ubehag for barnet, kan verdien av å kjenne foreldrene ha slik vekt at et kortsiktig ubehag anses som en akseptabel pris.”¹⁴⁶

¹⁴⁵ Rt. 2014 s. 976

¹⁴⁶ Rt. 2004 s. 1046

8 Tilbakeføring

8.1 Bvl. § 4-21 første ledd første punktum

Ved omsorgsovertakelse er målet med tiltaket at barnet etter hvert skal tilbakeføres til sine foreldre. En omsorgsovertakelse er som hovedregel en midlertidig situasjon. Det følger av bvl. § 4-21 første ledd første punktum at vedtaket om omsorgsovertakelse skal oppheves når det er ”overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg”. Hvis det ikke har vært noen endring hos foreldrene som gjør at omsorgssituasjonen er blitt bedre, vil ikke opphevelse være aktuelt. Her er det ingen skjønnsmessig vurdering. Dersom forholdene hos foreldrene er bedret *skal* vedtaket oppheves.

I saker der omsorgsovertakelsen har skjedd som følge av oppdragervold, skal det nok mye til for at situasjonen er bedret på en slik måte at foreldrene vil få omsorgen tilbake. Har et barn gjentatte ganger opplevd vold vil det som regel være så utrygt at omsorgssituasjonen aldri kan bli god for barnet, og dets utvikling kan påvirkes av denne utryggheten. Der barnet ved én anledning har opplevd oppdragervold vil situasjonen muligens være en annen, dersom foreldrene har fått og tatt til seg veiledning om hvordan man skal oppdra et barn innenfor norsk lov. Et barn som har blitt klapset én gang vil mest sannsynlig ikke føle på den type utrygghet i forhold til foreldrene som et barn som jevnlig har opplevd vold. Den psykiske belastningen vil ikke være like stor. Å holde borte barnet fra foreldrene i lengre tid på grunn av en ”glipp” vil, kunne bli å dra vernet rundt oppdragervold for langt.

I asyl-tilfeller vil innvilget opphold endre livssituasjonen til foreldre på den måten at omsorgsovertakelse kan bli opphevet. Dette kommer an på, som jeg har vært noe innom, om omsorgssvikten er situasjonsbetinget eller som følge av foreldrenes manglende omsorgsevne. Er den situasjonsbetinget kan forhold som oppholdstillatelse bedre situasjonen. Bekymring og angst kan forsvinne når man vet at man er trygg i et land. Videre blir familier flyttet ut av mottak når får opphold, og dette kan også gjøre mye med livssituasjonen. At familien får sitt eget hjem og mulighetene for integrering bli bedre kan gjøre at foreldrene får en ny livsgnist. Om omsorgsovertakelsen er foretatt på bakgrunn av foreldrenes generelle omsorgsevne eller foreldrenes utøvelse av kulturelle normer vil dette være vanskeligere å endre.

Endringen som har skjedd hos foreldrene må være vesentlig. Det må videre være slik at den endringen som har skjedd antas å være varig. De kravene som stilles til foreldrenes omsorgsevne vil antas å være strengere etter bvl. § 4-21 enn de er etter § 4-12. Dette er for å sikre at barnet ikke ved tilbakeføring blir satt inn i en omsorgssituasjon som ligger nær en omsorgs-

svikt.¹⁴⁷ Det skal en del til for at det blir omsorgsovertakelse i første omgang, slik at den situasjonen barnet har vært i før vedtaket har vært uholdbar. Føres barnet tilbake til noe som ikke ligger langt unna situasjonen det var i, vil det ikke være rimelig. Poenget med omsorgsovertakelsen i første omgang vil i så fall miste sin verdi.

8.2 Bvl. § 4-21 første ledd annet punktum

I bvl. § 4-21 første ledd annet punktum er det gjort et unntak fra utgangspunktet om tilbakeføring der foreldrenes omsorgssituasjon har endret seg. I de tilfeller der barnet har fått en ”slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet”, vil ikke opphevelse være aktuelt. Det er to sentrale rettslige problemstillinger i denne bestemmelsen:

1. om barnet har fått en ”slik tilknytning” og
2. om det vil skape ”alvorlige problemer” for barnet dersom det tilbakeføres.

”Vurderingen etter annet punktum av skadevirkningene ved flyttingen, må skje ut fra forventet utvikling i et lengre tidsperspektiv, at det i en overgangsperiode kan oppstå problemer er ikke avgjørende. Ved denne vurderingen må man også ha for øye konsekvensene for barnet i årene framover om det fortsatt blir under fosterforeldrenes omsorg, med de problemer som da etter hvert vil kunne oppstå.”¹⁴⁸

De problemene som kan oppstå må ha en viss styrke for at de skal bli avgjørende slik at tilbakeføring nektes.

”At det stilles visse krav til problemene ved flytting har sin bakgrunn i det biologiske prinsipp, som går ut på at barn skal vokse opp hos sine foreldre.”¹⁴⁹

Det er med tanke på hvordan situasjonen er på avgjørelsestidspunktet at saken skal vurderes og avgjøres, ikke ut i fra hvordan situasjonen var da barnevernet i første omgang tok beslutning om omsorgsovertakelse. Det blir dermed ikke en vurdering av om den avgjørelsen barnevernet da tok var riktig eller feil, men en avgjørelse av hvordan forholdene er når saken er oppe for fylkesmannen eller domstolene. Likevel må man se på om de forhold som lå bak om-

¹⁴⁷ Sandberg (2003) s. 195

¹⁴⁸ Rt. 1997 s. 170

¹⁴⁹ Hofman (2010) s. 61

sorgsovertakelsen i sin tid, har skadet tilknytningsforholdet mellom foreldre og barn på en slik måte at tilbakeføring vil skape ”alvorlige problemer” for barnet videre.¹⁵⁰

I mange saker der den rettslige problemstillingen omhandler selve omsorgsvedtaket, vil det likevel bli spørsmål om tilbakeføring. Dette er fordi det kan gå en tid fra barnevernet tar barnet ut av familien til spørsmålet blir behandlet av fylkesmannen, eller domstolene. Den tid som da har gått kan ha gjort at tilknytningen til forsterfamilien har blitt så sterk at vedtaket om omsorgsovertakelse ikke kan opphøre. I en del saker er behandlingstiden så lang at tilknytningen til fosterforeldrene vil medføre at barnet ikke blir tilbakeført, selv om forholdene hos foreldrene tilsier at dette kunne vært gjort. Når omsorgsovertakelsessaken skal opp til avgjørelse er det i realiteten allerede for sent. Et slik tilfelle, der saken egentlig skulle opp etter § 4-12, men ble behandlet etter § 4-21, var oppe til doms for lagmannsretten:

“C, som er det barn foreliggende sak gjelder og som i dag er tre år og tre måneder gammel, har vært under barnevernets omsorg siden begynnelsen av januar 2004. Selv i denne situasjonen skal saken fortsatt prinsipielt sett vurderes etter barnevernloven § 4-12, ikke som en tilbakeføringssak etter lovens § 4-21. Ved den nærmere vurdering må det likevel sees hen til om det enkelte barn «har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet», jf ordlyden i § 4-21. I så fall skal det ikke skje noen tilbakeføring. Lagmannsretten viser her til Høyesteretts praksis, jf blant annet Rt-2002-875. Som påpekt av Høyesterett, jf Rt-2004-1683, er betydningen av den nevnte forskjellen derfor av mer teoretisk enn praktisk karakter.”¹⁵¹

I denne saken var barnet veldig lite når det ble flyttet fra sine somaliske foreldre. Et moment som lagmannsretten nevner i denne sammenheng er at barnet og moren etter hvert ikke vil kunne kommunisere godt med hverandre på grunn av de ulike norskkunnskapene. En av de oppnevnte sakkyndige i saken sier dette om språkproblemene mellom mor og barn:

”Uten at jeg har testet dette grundig, er det mitt inntrykk at det tre år gamle barnet i dag snakker vel så godt norsk som sin mor med hensyn til ordforråd og intonasjon. Han har dessuten en raskere utvikling, og vil om kort tid være langt forbi henne hvis de begge følger samme læringskurve.

Dette er bekymringsfullt i forhold til mors sosiale omsorgskompetanse. Det er ikke en nødvendig betingelse å kunne snakke godt norsk for å gi barn sosial utviklingsstøtte,

¹⁵⁰ Rt. 1997 s. 170

¹⁵¹ LB-2005-114388

men det er en betydelig ulempe å ikke kunne det. - - -. Manglende språkkunnskaper vil også kunne påvirke det kognitive og emosjonelle området.

På det kognitive området vil ikke mor kunne gi gutten utviklingsstøtte når han skal lære seg norsk språk. For å kunne kommunisere med C ut over helt enkle ting er hun avhengig av at barnet lærer seg somalsk. Mange barn er tospråklige, og det er normalt ikke problematisk for så små barn å lære seg to språk parallelt. For et sårbart barn som C er, og ytterligere vil bli dersom han flyttes, er det imidlertid usikkert om han vil kunne mestre en slik utfordring uten at utviklingen blir vesentlig forstyrret.

På det emosjonelle området ga jeg i min forrige rapport uttrykk for usikkerhet med hensyn til mors kompetanse til å ivareta barnets behov, spesielt på kort sikt - - -. Usikkerheten gjaldt hennes evne til å ivareta guttens spesielle behov generelt. Nytt i forhold til den forrige rapporten er at C har blitt omtrent et år eldre. I løpet av andre til tredje leveår har han utviklet seg slik at verbalt språk har blitt et vesentlig viktigere virkemiddel i omsorgspersonens emosjonelle utviklingsstøtte. - - -."

I saken blir det videre sagt dette om kultur og etnisitet for øvrig:

"Fra mors side er det fremholdt at barnets etniske opprinnelse og hans kulturelle og språklige bakgrunn blir best ivaretatt ved at han tilbakeføres til henne. Lagmannsretten er ikke uenig i at etnisk identitet er av betydning for at et barn skal kunne fungere godt, men finner ikke at dette forhold kan tillegges avgjørende vekt i det foreliggende tilfellet. C er, som det fremgår foran, en svært sårbar gutt, som strever med tilhørighet. Kultur og etnisk identitet kan i en slik situasjon ikke tillegges utslagsgivende betydning. Ut fra bevisførselen - herunder fostermors forklaring - legger lagmannsretten uansett til grunn at fosterhjemmet er opptatt av C somaliske bakgrunn og forsøker å tilrettelegge for at hans somaliske identitet blir ivaretatt så godt det lar seg gjøre."

Hvis barnet i tidlig alder har blitt plassert i en familie som ikke har samme morsmål eller kulturelle bakgrunn som de biologiske foreldrene kan det vanskeliggjøre tilbakeføringen, og kunne føre til at tilbakeføring ikke blir vedtatt. Der barnet og foreldrene har mistet evnen til å kommunisere ved at barnet snakker kun norsk, mens foreldrene ikke har gode nok norsk kunnskaper, vil en tilbakeføring være vanskelig å gjennomføre. Foreldrenes mulighet til å oppdra barnet videre er da svært begrenset.

I Rt. 1997 s. 170 ble barnet tilbakeført til sine foreldre, som begge hadde pakistansk opprinnelse. I saken anfører Høyesterett at:

"Det har en egenverdi at et barn får vokse opp hos sine biologiske foreldre. Når barnet vokser opp i en familie der det vet at det opprinnelig ikke hører hjemme, vil det kunne

oppstå problemer eller konflikter av en annen karakter enn ellers når barnet begynner å søke etter sin identitet. Slike problemer vil trolig forsterkes når barnet har en annen etnisk og kulturell opprinnelse enn fosterforeldrene. Dette er en side ved saken her som man etter min mening ikke kan se bort fra, og som vil måtte gå inn i den samlede vurdering som må legges til grunn ved avgjørelsen av spørsmålet om tilbakeføring.”

Den verdien det ligger i å vokse opp hos sine foreldre vil, i følge Høyesterett, være enda sterkere der familien har en annen etnisk og kulturell bakgrunn enn norsk. Også barns egen identitetsfølelse ved å vokse opp med sin egen familie som de ligner på, opp mot å vokse opp med noen man klart vil se har en annen kulturell bakgrunn, vil være et viktig moment. Den identitetskrisen et barn kan komme opp i, ved å føle seg annerledes, vil man altså gjerne unngå i følge til Høyesterett. Det vil alltid ligge der som en påminnelse om at barnet ikke ”egentlig” er i familien, og dette mener Høyesterett kan skape problemer.

“Det kan på den annen side ikke antas at en fortsatt plassering i fosterhjemmet vil bli problemfri. På bakgrunn av de opplysninger de fikk fra barnevernsmyndighetene i 1992, har fosterforeldrene gått ut fra at de skulle være fosterforeldre for et barn som ikke skulle ha særlig tilknytning til pakistansk miljø og som kunne oppdras som et norsk barn. Situasjonen er blitt en annen enn de regnet med ved at C nå har en pakistansk, muslimsk familie med far og to søstre i tillegg til moren - en familie som C etter fylkesnemndas siste vedtak skal ha en utvidet kontakt med. Det ligger her klart an både til problemer for fosterforeldrene og til en lojalitetskonflikt for C. Etter mitt syn må også dette ha atskillig vekt når man skal vurdere hvilken løsning som er til Cs beste, jf barnevernloven § 4-1.

Jeg antar at det også vil være positivt for hans identitetsfølelse og selvilde, at han får vokse opp sammen med sine biologiske foreldre og også får vokse seg inn i deres livsform, kultur og religion.”

I denne dommen er det dissens. Andrevoterende legger som førstvoterende vekt på at etnisk bakgrunn skal være med som et moment, men kom her frem til at tilknytningen til forsterfamilien var så sterk at opphevelse av omsorgsovertakelsen ikke burde skje. Det var derimot ingen uenighet om at kultur og etnisitet burde være en del av den skjønsmessige vurderingen.

9 Avslutning

Denne oppgaven er skrevet mens Norge har opplevd en ny form av flyktningetilstrømning. Det betyr at nye og utfordrende situasjoner vi ikke på nåværende tidspunkt kjenner, kan oppstå i framtiden. Omfanget av omsorgsovertakelser av barn med foreldre som har bakgrunn i den kollektivistiske kulturen, antar jeg øker i årene fremover som følge av denne tilstrømningen. Et moment kan være at de traumene disse familiene har med seg, medfører at foreldrene ikke klarer å ta vare på sine barn. Det kan også være på bakgrunn av skadelige oppdragsmetoder og/eller generell manglende omsorgsevne.

Den kollektivistiske bakgrunnen vil ha ulik betydning i de forskjellige vurderingene i en omsorgsovertakelsesprosess. Ved vurdering av omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12 vil det være de skadelige praksisene ved kulturen som blir belyst og lagt til grunn for en omsorgsovertakelse. Ved vurdering av plassering etter § 4-15, samvær etter § 4-19 og tilbakeføring etter § 4-21, vil vurderingen av hensynet snus og vurderes etter ulempen det er for et barn å bli flyttet ut av sitt kulturelle opphav og dermed miste sin etniske identitet. Det er imidlertid klart at barnets kulturelle opprinnelse er et moment som er relevant i alle de rettslige vurderingene.

Uavhengig av kulturell bakgrunn og etnisitet er det barnets beste som er hoved elementet ved alle avgjørelser som gjelder barn etter barnevernloven og barnekonvensjonen. Det være seg omsorgsovertakelse, plassering, samvær eller tilbakeføring.

10 Litteraturliste

10.1 Lover og traktater

1814	Lov 17.mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven).
1978	Lov 9.juni 1978 nr. 45 om likestilling mellom kjønnene (opphevet og erstattet med lov 21. juni 2013 nr. 59 om likestilling mellom kjønnene).
1981	Lov 8.april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova).
1992	Lov 17.juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven).
1995	Lov 15.desember 1995 nr. 74 om forbud mot kjønnslemlestelse (opphevet).
1999	Lov 21.mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).
2005	Lov 20.mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).
2005	Lov 17.juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).
BK	FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989.
EMK	Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950.

10.2 Forskrift og retningslinjer

2003	Forskrift 18.desember 2003 nr. 1659 om fosterhjem.
2004	Retningslinjer for fosterhjem (rundskriv, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Q-1072B). Retningslinjer av 15. juli 2004 til lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100.

10.3 Forarbeider

Ot.prp.nr. 44 (1991-1992)

Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).

Ot.prp.nr. 45 (2002-2003)

Om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov).

Ot.prp.nr. 104 (2008-2009)

Om lov om endringer i barnelova mv. (flytting, delt bosted, samvær, vold mv.).

Prop. 106 L (2012-2013)

Endringer i barnevernloven.

10.4 Kommentarer

Komité for barnets rettigheter

General Comment No. 6 (2005): Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside Their Country of Origin, 2005 [sitert fra Lovdata, 11.november 2015].

10.5 Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1984 s. 1146

Rt. 1994 s. 1392

Rt. 1997 s. 170

Rt. 1998 s. 787

Rt. 2002 s. 908

Rt. 2004 s. 1046

Rt. 2005 a. 1567

Rt. 2012 s. 1832

Rt. 2014 s. 976

10.6 Underrettsdommer

LE-1997-306

LF-2003-2422

LB-2005-114388

LE-2012-105851

LE-2014-101506

LH-2014-104379

LG-2014-164643
LB-2014-178134
TOSLO-2014-164849-1

10.7 Internasjonale dommer

Johansen v. Norway Case of Johansen v. Norway. 1996-08-07.
Lovdata: EMDN (Sammendrag).

10.8 Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, og Utlendingsnemnda

FNV-2013-952-OSL
FNV-2014-245-TEL
FNV-2014-268-OSL
Utlendingsnemnda, *Referansenummer: N14283918*.
([http://praksis.une.no/CES5/default.aspx?&sk=NyLov&ccr=ctl04&k=cchd&docid=10668&mir=-1&q=omsorgsovertakelse+%40Sakstype%3d%3d%22Familie%22+%40sysfiletype%3c%3es puserprofile+\(NOT+%40sysspiscontainer\)&wld=True](http://praksis.une.no/CES5/default.aspx?&sk=NyLov&ccr=ctl04&k=cchd&docid=10668&mir=-1&q=omsorgsovertakelse+%40Sakstype%3d%3d%22Familie%22+%40sysfiletype%3c%3es puserprofile+(NOT+%40sysspiscontainer)&wld=True)) [sitert 15.novmber 2015]

10.9 Litteratur

Bendiksen, Lena R. L. og *Sentrale emner i barneretten*, 2014.
Trude Haugli,

Berggrav, Silje, «Hvis du ikke spør, klarer jeg ikke fortelle». *Utfordringer ved avdekking av seksuelle overgrep mot barn i minoritetsfamilier*. (2015).

Eckhoff, Torstein og *Forvaltningsrett*, 10.utg ved Eivind Smith, 2014.
Eivind Smith,

Høstmælingen, Njål, Elin *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*, 2.utg., 2012
Saga Kjørholt og (2.opplag 2013).
Kirsten Sandberg (red.),

Jensen, Per og *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis*, 2011.
Inger Ulleberg,

- Jørgensen, Harald og Judith van der Weele, ”Vold i storfamiliekontekst – erfaringer fra alternativ til vold”, I: *Over profesjonelle barrierer. Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*, Kjetil Eide, Naushad A. Oureshi, Marianne Rugkåsa og Halvard Vike (red.), 2009, s. 59-79.
- Lindboe, Knut, *Barnevernrett*, 6.utg., 2012.
- Paulsen, Veronika, Hilde Michelsen og Maria Brochmann, *Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen. Faglige utfordringer og barrierer i mottaksapparatet.* (2015).
- Raja, Abid Q., *Talsmann*, 2008.
- Sandberg, Kirsten, *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*, 2003.
- Van der Weele, Judith, *Mellom bekymring og tvang – et studiehefte. Dialog med etniske minoritetsforeldre som oppdragervold. Metoder for barnevernet*, 2015.
- van der Weele, Judith, Nadia Ansar og Yalila Castro, ”Møte med foreldre som bruker oppdragervold – erfaringer fra arbeid med minoritetsforeldre”, I: *Barn som lever med vold i familien*, Unni Heltne og Per Øystein Steinsvåg (red.), 2011, s. 120-136.
- Vike, Halvard og Ketil Eide, ”Kulturanalyse, minoritetsperspektiv og psykososialt arbeid”, I: *Over profesjonelle barrierer. Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*, Kjetil Eide, Naushad A. Oureshi, Marianne Rugkåsa og Halvard Vike (red.), 2009, s. 13-37.

10.10 Artikler

- Hofman, Sanne, *Hensyn til kultur – til barnets beste?: en analyse av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn*, Kvinnerettslig skriftserie nr. 84, 2010.
- Smith, Lucy, ”Barn, foreldre og menneskerettigheter”, *Jussens Venner* (1991), s. 101-122 (sitert fra Lovdata).

Wikan, Unni, "Bruk av straff i ulike kulturer: et antropologisk perspektiv", *Barn* nr. 3-4 2007: 17-34.

10.11 Avisartikler

- NTB, "Støre i kontakt med India om barnevernssak", *Aftenposten*, 23. januar 2012 (<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Store-i-kontakt-med-India-om-barnevernssak-6747499.html>) [sitert 16. november 2015].
- NTB, "President sammenligner norsk barnevern med nazi-program", *Aftenposten*, 10. februar 2015 (<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/President-sammenligner-norsk-barnevern-med-nazi-program-7894496.html>) [sitert 16. november 2015].
- NTB, "Europarådet kritisk til norsk barnevern", *Aftenposten*, 18. mai 2015 (<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Europaradet-kritisk-til-norsk-barnevern-8023676.html>) [sitert 16. november 2015].
- Storø, Jan, "Norsk barnevern er i ferd med å bli «verdensberømt»", *Aftenposten*, 07. juni 2015 (<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Norsk-barnevern-er-i-ferd-med-a-bli-verdensberomt-8046130.html>) [sitert 15. september 2015].
- Wang-Naveen, Mala, "Et trist paradoks", *Aftenposten*, 04. desember 2012 (<http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Et-trist-paradoks-7061575.html>) [sitert 15. september 2015].

10.12 Nettsider

Arntzen, Jon Gunnar *Homofili* (2014),
og Sexologiseksjonen <https://sml.snl.no/homofili#menuitem0>
ved Universitetet i [sitert 16. november 2015].
Agder,

Cappelen Damm AS, *Innvandring til Norge* (2011),
http://radardigital.cappelendamm.no/_bok/c479653/artikkel/vis.html?tid=482837
[sitert 16. november 2015].

Jakhelln, Henning og *Barnevern* (2015),
Kirsten Sandberg, <https://snl.no/barnevern#menuitem2> [sitert 27. oktober 2015].
Karlsen, Terje *Somalia har ratifisert Barnekonvensjonen* (2015),
<http://www.fn.no/Aktuelt/Nyheter/Somalia-har-ratifisert-Barnekonvensjonen>
[sitert 29. oktober 2015].

Lønnå, Elisabeth og *Castbergske barnelover* (2015),
Store norske leksikon, https://snl.no/Castbergske_barnelover [sitert 28. oktober 2015].

10.13 Personlig meddelelse

Miklavic, Anne, Flyktningetjenesten samtale, 12. oktober 2015.
Lillehammer kommune,